

Sezai Karakoç'un "Köşe" Şiirinin Kültürdilbilim Açısından İncelenmesi

The Examination of Sezai Karakoç's "Köşe" Poetry In Terms of Cultural Linguistics

Nimet KARA KÜTÜKÇÜ¹

Araştırma Makalesi / *Research Article*

Geliş Tarihi / *Received*: 02.03.2022

Kabul Tarihi / *Accepted*: 19.03.2022

Doi: 10.48146/odusobiad.1081586

Atf / Citation: Kara Kütükçü, N., (2022) "Sezai Karakoç'un "Köşe" Şiirinin Kültürdilbilim Açısından İncelenmesi" ODÜSOBİAD 12 (1),261-282, Doi: 10.48146/odusobiad.1081586

Öz

İnsanları ülkesine, geçmişine bağlayan ve bu bağın kuşaklarca devamını sağlayan vasıta dildir. Dil geçmişle bugün ve bugün ile gelecek arasında köprü kurar ve bu köprünün kurulmasını sağlayan unsurlardan biri kültürdilbilimdir. Kültürdilbilim, bir toplumun dilinde semantik değerinin yanında kültürel değer yüklenmiş kelimeleri inceleyerek onların nasıl oluştuğunu, nasıl korunduğunu ve gelecek nesillere nasıl aktarılması gerektiğini araştırır. Kültürdilbilimin merkezi sayılan Rusya'da uzun süredir alan üzerinde çalışmalar yapılıyor olsa da Türkiye'de çalışmalara son dönemlerde başlanmıştır ve bu çalışmalar genellikle Rus kaynaklarından yapılan çeviriler şeklindedir. Türk dilinde kültürdilbilimle alakalı bilimsel çalışmalar sınırlıdır. Bu alanda yeni çalışacak araştırmacılar için en büyük sorun kaynak yetersizliğidir. Bu çalışmada Türk kültürünü eserlerinde başarılı bir şekilde yansıtan İkinci Yeni şiirinin en başarılı isimlerinden Sezai Karakoç'un "Köşe" şiiri üzerinde kültürdilbilim incelemesi yapılmıştır. Çalışmada ele alınan kavramların Türk halkı tarafından algılanışı ve bu algıların toplumun diline yansıma şekilleri kültürdilbilimsel analiz yöntemiyle aydınlatılmaya çalışılmıştır. Şiirde sözlük anlamlarıyla birlikte kültürdilbilim açısından değer kazandığı düşünülen 17 kavram kültürdilbilim açısından değerlendirilmiştir.

Anahtar Sözcükler: Dilbilim, kültürdilbilim, konsept sözcük, kavram, metafor.

Abstract

Language is the vehicle that connects people to their country and their past and ensures the continuation of this bond for generations. Language builds a bridge between the past and the present, and between the present and the future, and one of the elements that ensure the establishment of this bridge is cultural linguistics. Cultural linguistics examines the words that have cultural value as well as their semantic value in the language of a society and investigates how they are formed, how they are preserved and how they should be transferred to future generations. Although studies on the field have been carried out for a long time in Russia, which is considered the center of cultural linguistics, studies have recently started in Turkey and these studies are generally in the form of translations from Russian sources. Scientific studies on cultural linguistics in the Turkish language are limited. The biggest problem for researchers who will work in this field is the lack of resources. In this study, a cultural linguistics analysis was conducted on the "Köşe" poem of Sezai Karakoç, one of the most successful names of the Second New poem, which successfully reflects Turkish culture in his works. The perception of the concepts discussed in the study by the Turkish people and the reflection of these perceptions on the language of the society were tried to be clarified by the method of cultural linguistics analysis. In the poem, 17 concepts that are thought to gain value in terms of cultural language, together with their dictionary meanings, have been evaluated in terms of cultural linguistics.

Keywords: *Linguistics, cultural linguistics, concept word, concept, metaphor.*

Giriş

Bir toplumun üyelerinin etkin konuşmalarıyla doldurulan bir veritabanı olmasının yanı sıra insanoğlunun en değerli varlığı olan dil, Türkiye'de dilbilim çalışmalarının önemli ismi Aksan tarafından şöyle açıklanır. Dil insanların birlikte yaşamalarına, anlaşabilmelerine bu sayede bir toplum olmalarına olanak sağlamaktadır. Toplum olmak dil olmadan mümkün değildir. Toplum olmak için dil ne kadar önemli ve gerekiyse millet olmak da dilden geçmektedir. İnsanları ülkesine, geçmişine bağlamanın en önemli unsuru olan dil bunların kuşaklarca devam etmesini sağlayan bir vasıta olmaktadır (2020, s. 13). Dilin insan hayatındaki yeri hakkında Aksan şunları söyler:

¹ Dr. Öğr. Üyesi, Karabük Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü, nimetkaraarabuk.edu.tr, ORCID ID: 0000-0002-0017-7231

İnsanın dünyadaki yerini de dil belirlemektedir. İnsana ait olan konuşma yeteneği, insan olmanın en önemli unsurlarından biridir. Dil, gizemle dolu bir varlıktır. Örneğin, bir "evet" kelimesi söyleniş şekline göre birden fazla anlama sahiptir. Ya da üzerinde "dur!" yazan bir tabela, Türkçe bilen bir insanı bir anda durdurmakta fakat Türkçe bilmeyen bir insan için hiçbir şey ifade etmemektedir (2020, s. 11).

Dili bir bilim dalı olarak inceleyen dilbilim, Gramer Terimleri Sözlüğünde,

Dilbilim, dilin genel ve özel özelliklerini ve dil olaylarını inceleyen; dilleri doğuşlarından itibaren ve zaman içindeki değişimlerini, gelişimlerini ve aralarındaki ilişkileri inceleyen bir bilim dalıdır. Dilbilimin başlıca dalları şu şekildedir: Sesbilimi, yapısal sesbilimi, şekil bilgisi, kelime bilimi, cümle bilgisi, anlam bilgisi, ad bilimi, lehçe bilimi (Korkmaz, 1992, s. 44-45).

şeklinde tanımlanır. Günümüzde geçmişten bugüne çözümlenemeyen ve sorgulanmaya devam eden bazı dilbilim sorunlarının çözümü için birçok dilbilim araştırmacısı çalışma yapmaktadır. Bu sorunların çözümü için daha önceleri dilbilim araştırmacılarının kullandıkları dilbilimsel yöntemlerin yeterli olmaması farklı birçok metodun, yöntemin ve usulün bulunmasını ve uygulanmasını zorunlu kılmıştır. Bu durum da dilbilimde bazı alt çalışma alanlarının doğmasını sağlamış ve dilbilim ve diğer bilim dalları (kültürbilimi, toplumbilimi, göstergebilimi, halkbilimi, mitoloji, psikoloji gibi) arasında ortak çalışma alanları doğurmuştur.

Port-Royal Okulu'nun mantıkçı yaklaşımıyla ortaya atılan evrensel dilbilgisine (universal grammar) göre dünya yüzündeki bütün dillerin ortak bir gramer yapısı (sentagma) vardır. Chomsky tarafından sistemeleştirilmeye çalışılan bu görüş aslında Humboldt'a aittir. Chomsky dünya dillerinin tek bir grameri olduğunu savunurken biraz daha farklı bir bakış açısında olan Humboldt'a göre; insan bütün dilleri anlama anahtarını (logos) içinde taşır yani bütün dillerin formları genel olarak aynı olmak zorundadır. Fakat yine Humboldt'a göre her dilin yalnız kendine mahsus algılama, düşünme ve ifade etme şekli yani kendi iç yapısı-dil içi dünya görüşü- vardır. Dil içi dünya görüşüne göre farklı dillerin kelimeleri aynı kavramı gösterse bile asla tam anlamıyla eşanlamlı değildir (dilde görecelik). İnsan dünyayı algılayıp dili öğrenmeye başladıktan sonra öğrendiklerini dil işaretlerine yansıtmaya başlar. Konu hakkında W. von Humboldt "Dil, bir ulusun ruhunun, karakterinin en ince özelliklerini ve bunların sınırları içerisinde gizli kalmış sırları ifade edebilmektedir" (2000, s. 69) der. Bu bağlamda farklı dillerin konuşurları ve farklı kültürel değerlere sahip toplumlar gerçeği birbirinden farklı bir şekilde algılar ve ana dillerinde yorumlar. Bunun sonucu olarak da dilbilimin bir alt inceleme dalı olan kültürdilbilim çalışmaları ortaya çıkar. Dilbilim ve kültürbilimle ortak bir noktaya sahip olan ve dilbilimin bir alt inceleme dalı olan kültürdilbilimin bir bilim dalı olarak ortaya çıkması hakkında Kozan şu bilgileri verir:

Kültürdilbilim özgün bir alan olarak 20. yüzyılın sonlarında oluşmuştur. Fakat bundan çok daha önce W. Humboldt, kültürdilbilimin temellerini atmıştır. Humboldt, insanın dünyayı, dilinin yarattığı biçimde gördüğünü vurgulamıştır. Humboldt'un dil ve kültür ile alakalı görüşleri, Fossler, Grim kardeşler, Buslayev gibi kişilerin çalışmalarıyla güçlendirilmiştir. Kültürdilbilimin özgün bir alan olarak oluşmaya başladığı 20. yüzyılda Humboldt'un görüşleri "yenihumboldtçular" tarafından tekrar gündeme gelmiştir. Yeni Humboldtçulardan olan Weisgerber, dilin insan ve gerçek dünya arasında bulunan bir 'ara dünya' olduğunu söylemiştir. Sapir ve Whorf da Humboldt'tan etkilenerek bireyin ana dilinin dünyaya bakış açısını etkilediğini söylemişlerdir. Ayrıca Sapir, dilin kültür öncesi ögesi olduğunu ve bunları dil üzerinde inceleyerek kültürel bir çözümlemenin yapılabileceğini söylemiştir. Bu düşüncelere "Sapir-Whorf Varsayımı" adı verilmiştir (2014, s. 1).

Kültürbilimin bilim dalı olarak ortaya çıkmasının amacını ise Kozan şöyle açıklar:

Maslova'ya göre kültürdilbilim, dilbilim ve kültürbilimin kesiştiği bölümde oluşmuştur. Ve kültürdilbilimin temel aracı olan dile yansıyan kültürü inceleyen bir bilim olduğunu söylemiştir. Kültürdilbilimin temel amacı, araştırılan kültürün dile nasıl yansıdığını, nasıl korunduğunu ve nasıl aktarıldığını yöntemleriyle birlikte incelemektir. Dil ve kültür, kültürdilbilimin temel araçlarıdır. Kültürdilbilimin amaçlarından biri de bu sürekli etkileşim içinde olan iki gösterge sisteminin betimlenmesidir (2014, s. 5).

Dildeki unsurların kültürbilime uygun olarak nasıl inceleneceği ya da analiz edileceği konusunda Saraç: "V. N. Teliya, kültürdilbilimsel analiz yöntemini bilim ortamına kazandırmıştır. Teliya'ya göre bu yöntemin amacı, genellikle deyimlerde bulunan bir toplumun kendine has sembollerinin, dini inanışlarının, arketiplerinin, kültürel değerlerinin belirlenmesidir "(2016, s. 1584) açıklamalarını yapar. Paşaloğlu

kültürdilbilimin inceleme alanı ve yöntemi konusunda, “V. A. Maslova da kültürdilbilim hakkında Teliya ile benzer olarak şunları söyler: Maslova, kültürdilbilimin konusunun kültürel değerlere, deyimlere, atasözlerine, efsanelere ve sanatsal metinlere yansıdığını söylemektedir” (2020, s. 165-166) bilgilerini verir.

Teliya ortak kültüre sahip insan topluluklarının dil içi dünya görüşünün oluşmasında etkin rol oynayan kültürel anlamların dile yansımalarını “Herhangi bir kültür toplumunun düşünce yapısının karakteristik özelliklerini gösteren ulusal ve kültürel stereotipler, mitolojik düşünceler, semboller vb. mecazi ifadeler dilin iç yapısına yansımakta ve orada kaydedilmektedir” (1996, s. 233) şeklinde açıklar.

Kültürdilbilimin inceleme alanı tam olarak nedir, dildeki her olgu kültürdilbilim açısından incelenebilir mi? Bu sorularla ilgili Keskin şu açıklamaları yapmıştır:

Kültürdilbilimde her bir olgu milli kültür ögesi kabul edilerek incelemeye tabi tutulmaktadır. Bu yüzden herhangi bir dilin söz varlığını içeren her alan, kültürdilbilimin inceleme alanına girmektedir. Öncelikle atasözleri ve deyimler olmak üzere alkışlar ve kargışlar, lakaplar, hitaplar da kültürdilbilimin inceleme alanına dâhildir (2020, s. 768).

Kültür kodları taşıyan dil birimlerini temel alan kültürdilbilimin anahtar sözcüklerinden biri konsept sözcüğüdür. Çok boyutlu anlamsal bir oluşum olan konsept içinde değer, imge ve anlam barındırır. Konsept hem semantik açısından hem de gramer açısından bir görev taşır. Kültürün temel niteliklerini aktaran konsept sözcükler Saussure’nin deyimiyile sözlük anlamının yanında kültürle “değer” kazanan dil taşıyıcısıdır. Fransızcadan ödünçlenen (concept) konsept sözcüğü için Türkçe Sözlükte “kavram, anlayış, kavrayış, düzen, tarz” karşılıkları verilmiştir. Bu çalışmada konsept sözcüğü yerine sözcüğün açıklaması olarak Türkçe Sözlükte verilen ilk karşılık olan “kavram” sözcüğü kullanılacaktır. Kavram sözcüğünün Türkçe Sözlükteki açıklaması şu şekildedir “Bir nesnenin veya düşüncenin zihindeki soyut ve genel tasarımı, mefhum, fehva, konsept, nosyon”.

Konsept, kültürdeki değerler/inançlar sistemi tarafından belirlenen, olay ve nesne hakkında dil taşıyıcısının zihinsel düşüncesini yansıtan ve dile getirilen kavramın sembolik bir görüntüsüdür. Konseptin iki bileşeni vardır: İfade planı ve içerik planı ya da anlam ve yapı (Andreyanova, 2014, s. 67).

“Konseptin betimlenmesi, konsept isminin ve yakın adlandırmalarının açıklamasına yönelik özel çözümleme yöntemleridir. Bu yöntemler şu şekildedir: konseptin anlamsal belirtilerinin ortaya çıkarılması (konu ya da değer açısından), bağlam çözümlemesi (konseptin çağrışımsal belirtilerinin ortaya çıkarılması), etimolojik çözümleme, atasözü ve kalıp sözlerinin çözümlemesi, dil taşıyıcılarının yorumlarına dayalı çözümleme, araştırmacının dil yetisinden faydalanarak konsept yorum getirmesi” (Karasik, 2004, s. 111, çev: Paşalıoğlu).

Kavramlar sözlük anlamlarının dışında metafori, simgesel ve imgesel anlamlara da gelebilmektedir. Kavramların gerçek anlamından uzaklaşarak bu tarz mecazi anlamlarda kullanılması dil kullanıcısının dil bilincinde (logos) bu sözcüklerin temel anlamlarıyla kullanılmalarının yanı sıra bir kültür ögesi olarak algılanmasıdır.

Bu çalışmada Türk edebiyatının köşe şairlerinden biri olan ve Türk kültürünü şiirlerinde başarıyla yansıtan Sezai Karakoç’un “Köşe” adlı şiirinden belirlenen konsept sözcükler yani kavramlar bu sıralama temel alınarak kültürdilbilimsel analiz yöntemiyle incelenecektir. Karakoç’un şiirinin en belirgin özelliği hayatından izler taşıyan imgelerle şiirde geleneğe yaslanma eğilimidir. Bu durum “O, şiir dilindeki semboller aracılığıyla geleneği güne ve geleceğe taşımaya çalışır” (Korkmaz ve Özcan, 2005, s. 276) cümlesi ile de desteklenmektedir. Çalışma yapılırken Türkiye Türkçesinin geçmişten bugüne kadar hazırlanmış önemli sözlükleri, atasözleri, deyimler ve Türk edebiyatından örnekler verilecektir.

Şiirde ele alınan kavramlar:

Köşe

“Sen kaç köşeli yıldızsın”.

TDK’nin *Güncel Türkçe Sözlüğü*nde Farsça *güşe* sözcüğünden alıntılandığı belirtilen sözcük, 1. Birbirini kesen iki çizginin, iki düzlemin oluşturduğu açı, zaviye. 2. İki duvarın birleştiği girintili veya çıkıntılı yer. 3. İki sokağın veya caddenin kesiştiği yer. 4. Bölüm, yer veya yan. 5. Kuytu, tenha veya ücra yer. 6. Kimsenin kolay kolay uğramadığı yer. 7. Futbol, hentbol, su topunda kale çizgilerinin kesişme noktalarından her biri, korner” şeklinde anlamlandırılmıştır. *Derleme Sözlüğü*nde “1. Kadınların başlarına takarak yüzlerine ya da

şakaklarına sarkıttıkları gümüş ya da altın süs eşyası. 2. Dört yönden her biri. 3. Yapıda köşelere konulan büyük ve düzgün taş. 4. Deriden kesilmiş, çarık dikmekte kullanılan sırim. 5. Kanepe yastığı. 6. Gelin ya da sünnet çocuğu için hazırlanan yer. 7. Ocağın bir kenarı. 8. Ayrılık, anlaşmazlık, aykırılık. 9. Halının bir köşesine yapılan bir çeşit süs, köşe motifi" (Derleme Sözlüğü/IV, 2019, 2980) şeklinde açıklanmıştır.

Şair şiirde köşe kavramını şiirde birkaç anlamda kullanmıştır. Birinci bölümde "sen kaç köşeli yıldızsın" dizesinde sevgilinin Derleme Sözlüğündeki ilk anlamı olan "süs eşyası" anlamını sevgilinin güzelliğine vurgu yapmak için kullanmıştır. Sanatçının köşe kelimesinin kuytu ve tenha yer anlamını vermeye çalıştığı dize ise "bir tek köşen ayrılmamışken bile bana" dizesidir. Bu dizede şair sevgilisini kalbinin en özel yerinde yani köşesinde misafir etmek istediğini belirtir. Bu köşe kimsenin uğramadığı, yalnız onun için ayrılmış özel bir yerdir. Şairin sevgilisine aşkı o kadar büyüktür ki kalbinin tek bir köşesini değil binbir köşe ifadesiyle kalbinin tamamını ona ayırdığını söyler.

Türk Edebiyatından Örnekler:

"Seniha Hanım parmağını odanın köşesine uzattı" Mahşer (Safa, 2021).

"Türk kadınları alacalı bir ipek kumaş gibi köşeye birikmişlerdi" Beyaz Lale (Seyfettin, 2017).

Deyimlerden ve Atasözlerinden Örnekler:

Köşesine çekilmek, köşe tutmak, köşe kapmak, köşeyi dönmek; köşe taşı köşede gerek; köşe taşı köşede yakışır, temel taşı temelde.

Yıldız

"Sen kaç köşeli yıldızsın".

Kelime, TDK'nin *Güncel Türkçe Sözlüğü*nde "1. Çekirdeğinde oluşan füzyon sonucunda açığa çıkan enerjiyi uzaya ışınım biçiminde yayan, ışıklı gök cisimlerinden her biri. 2. Sinema, tiyatro veya müzikhol sanatçısı, star. 3. Bir noktadan çevreye beş veya daha fazla çıkıntısı olan çok köşeli şekil. 4. Bir toplulukta, bir meslekte, üstün başarı gösteren kimse. 5. Baht, şans, talih. 6. Kuzey 360°'lik yön, kuzey" şeklinde anlamlandırılırken, *Divanü Lügati't-Türk'te* "Yıldız; yıldız, yıldızların genel adı" şeklinde açıklanmıştır (Atalay/IV, 2018, 810). Clauson sözcüğü, "Yultuz; sabit yıldızlar ve gezegenler için kullanılan genel bir terimdir. Ve Türkçenin tüm lehçelerinde yaşamaktadır" (1992, 922) şeklinde açıklarken Tarama Sözlüğünde "Baht, talih" anlamlarında geçmektedir (Tarama Sözlüğü/III, 1954, 809). *Derleme Sözlüğü*nde ise "1. Alinyazısı. 2. Atın altında yıldız biçimindeki beyazlık, akıtma. 3. İğne deliği. 4. Kılık, yakışık" (Derleme Sözlüğü/VI, 2019, 4269-4270) açıklaması verilmiştir.

Türkiye Cumhuriyeti bayrağında ayla birlikte beş köşeli yıldızın bulunması ve bağımsızlığın simgesi olarak görülmesi Türk kültürü açısından önemini göstermektedir. İslam kültüründe "Mühr-ü Süleyman" olarak bilinen altı köşeli yıldız Hz. Süleyman'ın mührüdür. Altı köşeli yıldızdan oluşan bu mühür aynı zamanda M.Ö 1000'li yıllardan beri Yahudi milletin sembolüdür ve Musevilikte adını Antik İsrail'in kralından alan "Davut Yıldızı/Davud'un Kalkanı" olarak bilinir. İsrail Devleti'nin bayrağında yer alan altı köşeli yıldız Hristiyanlıkta ise "Devit Yıldızı" olarak geçer. Türk kültüründe ve edebiyatında önemli bir motif olan yıldız figürü, Türk devlet sembollerinde (bayrak, flama vs.) ve süsleme sanatlarında sıkça kullanılmaktadır. Çünkü halk inancına göre Mühr-i Süleyman'ın bulunduğu yere şeytanın giremez. Bu sebeple Selçuklu'da ve Osmanlı'da mimaride kubbelerin kilit taşlarında, hamam kubbe deliklerinde, mezar taşlarında, anıtlar ve kemer kilit taşlarında, çini ve cami tezyinatlarında ve sikkelerde sıkça altı köşeli yıldız motifi kullanılır.

Selçuklu yıldızı olarak bilinen sekiz köşeli yıldız ise aynı zamanda Selçuklunun kültürel mirasını taşıyan Osmanlı döneminde de bayrak ve sancaklarda sıkça kullanılmıştır. Batı Türkçesinin bugünkü temsilcilerinden biri olan Azerbaycan Türkçesinin konuşulduğu Azerbaycan Devleti'nin de bayrağında sekiz köşeli yıldız bulunur. Geçmiş dönemde kurulan Türk Devletlerinin sembolü olarak bilinen beş köşeli 16 yıldız ve 16 ışıklı güneş bugün aynı zamanda Türkiye Cumhurbaşkanlığı forsunu da bulunmaktadır.

Altı köşeli yıldız ve sekiz köşeli yıldız Türk kültüründe önemli bir yere sahip olan ve Anadolu'da bir gelenek olarak devam eden kilim ve halı dokumacılığında motif olarak hala kullanılmaktadır.

Ayrıca yıldız oldukları bilinen Ülker ile Zühre'nin aşkının şiddetinden kopan kar fırtınaları Türk'lerde efsanelere konu olmuştur. Zühre yıldızı Altay Türklerinde at sürülerinin koruyucusudur ve kısrakların

doğum sürecinin iyi geçmesine yardım ettiğine inanılır. Anadolu'da Ak yıldız, Sabahyıldızı, Kanlı yıldız, Tan yıldızı, sarı yıldız, Çobanyıldızı gibi isimler verilen yıldızlar hakkında çok fazla efsane, masallar, hikâye anlatılmış ve adlarına türküler yakılmıştır.

Şair yıldız sözcüğünü şiirde astronomik bir terim olarak ışık kaynağı anlamında kullanır. Şiirde belirli aralıklarla sevgilisine "sen kaç köşeli yıldızsın" sorusunu yönelterek hem sevgilisinin güzelliği ve ışıltısı karşısında gözlerinin kamaştığını ifade etmeye çalışır hem de Türk kültüründe parlaklığı ve güzelliğiyle bilinen yıldızlardan hangisi olduğunu sorarak anlatımına ahenk katar.

Türk Edebiyatından Örnekler:

"Baktık geceden fecre kadar ellerde

Yıldızlara yükselen kadehler gördük" Çepçevre Bahâr İçinde Bir Yer Gördük (Beyatlı, 2004).

"Bir keresinde de bir yerli opera *yıldızımız* gelmişti" On ikiye Bir Var (Taner, 2015).

"Gün söner *yıldızlar* yanar gecelerden

Bir ölümsüz alem başlar senden yana" İthaf (Uyar, 2017).

"Delikanlım!

İyi bak *yıldızlara*,

onları belki bir daha göremezsin" Benerci Kendini Niçin Öldürdü (Hikmet, 2000).

"Yaşadım

Yıldızlar şahidimdir" Bir Şahit Aranıyor (Eyüboğlu, 2017).

"Deli eder insanı bu dünya;

Bu gece, bu *yıldızlar*, bu koku,

Bu tepeden tırnağa çiçek açmış ağaç" Deli Eder İnsanı (Kanık, 2021).

"Anıları küçük *yıldızlar* gibi karanlıkta

Yanıma yöreme indirirsiniz" Deli Kızın Türküsü (Akın, 2016).

"İşit beni yıldız bebeğim bebek *yıldızım*" Öte Işıklar Arzusu (Marmara, 2016).

Deyimlerden ve Atasözlerinden Örnekler:

Yıldızı parlamak, yıldızı sönmek, yıldızları saymak, yıldızı barışmamak, yıldızı barışmak, yıldızı kaymak.

Saç

"Saçlarını kimler için bölük bölük yapmışsın".

Saç sözcüğü, TDK'nin *Güncel Türkçe Sözlüğü*nde "Baş derisini kaplayan kıllar"; *Divanü Lügati't-Türk*'te "1. Saç -baştaki-, 2. Tava" (Atalay/IV, 2018, s. 477-478) şeklinde açıklanmıştır. Clauson, sözcüğü şu şekilde açıklamıştır: "Sadece insan kafasının saçı demektir. Ayrıca kelime, bazı fonetik değişikliklerle (s-/ş-/ç-; -s/-ş/-ç) beraber Türkçenin bütün lehçelerinde yaşamaktadır (1992, 794). Nişanyan, sözcüğün "insan saçı" anlamında olduğunu buna ek olarak özellikle insan saçı şeklinde ayrı bir isim kullanılmasının da başka dillere kıyasla ender görülen bir özellik olduğunu belirtmiştir (<https://www.nisanyansozluk.com>) Sözcük, Ötügen Sözlükte "1. Tava. 2. İnsan başında biten kıllara verilen ad. 3. Kuyruklu yıldızın çekirdeği etrafındaki ışıklı gaz küresi" (Çağbayır/IV, 2007, s. 4000) şeklinde açıklanmıştır. *Derleme Sözlüğü*nde ise "1. Düğünde erkek evinden kız evine gönderilen yiyecekler. 2. Düğünde güveyin babasının verdiği para, bahşiş" (Derleme Sözlüğü/V, 2019, s. 3510) şeklinde açıklanmıştır. *Etimolojik Sözlükte* ise "baş derisini kaplayan kıllar" açıklamasıyla birlikte lehçelerdeki karşılıkları ve anlamları şu şekilde verilmiştir: "~ Az. saç. ~Tkm. saç. -TatK. çeç. ~Bşk. ses. ~Nog. şaş. ~Kklp. şaş. ~Kzk. şaş. ~Krg. çaç. ~Şor. şaş. ~Sag. sas. ~Kzl.yaç (bk. Ramstedt: KSz 15: 150). ~Tuv. çaş. ~Hak. sas. ~Yak. as. Yakutçada başındaki s-'nin düşmesi kuralıdır. ~Çuv. süs. Eski çağlardan başlayarak kullanılır. Orta Türkçede saç olarak geçer. Eski Kıpçakçada da saç biçimi kullanılır. Dialektlerde benzeşme (assimilation) yoluyla saç > çaç (> çeç) gibi birtakım biçimler ortaya çıkmıştır. Eski çağlardan başlayarak kullanılır. Orta Türkçede saç olarak geçer. Eski Kıpçakçada da saç biçimi kullanılır.

Diyalektlerde benzeşme (assimilation) yoluyla *saç* > *çaç* (> *çeç*) gibi birtakım biçimler ortaya çıkmıştır” (Eren, 2020, s. 438).

Sözcük şiirde sözlükteki birinci anlamıyla kullanılmıştır. Sevgilinin güzelliğini temsil eden temel unsurlar arasındadır. Şiirde de olduğu gibi saç aşık için hem âşık olunan hem de âşık olunduğunda sevgiliye eziyet eder, sıkıntı verir. Şair şiirde sevgilinin saçlarından çektiği sıkıntıyı dindirmek adına sevgilisinin saçını bölük bölük örmek istemiştir.

Halk şiirinde *saç* için *zülûf*, *kâkül*, *tel* gibi sözcükler de kullanılmaktadır. Kokusuyla saç halk şiirinde sümbüle, güle, reyhana miske ya da anbere benzetilir. Halk şiirinde sevgilinin saçının rengi kara iken, divan şiirinde sarıdır ve altına ya da güneşe benzetilir. Saçın şekli ve uzunluğu da şiirlerde benzetmelere konu olur. Saç denize, ırmağa, buğday başağının rüzgârda dalgalanmasına; saçın kıvrımı yılan, kıvrımın ucundaki yuvarlaklık ise aya benzetilir. Saçın uzunluğu ise yârin beline dolanan rakibi gösterir. Karacaoğlan, Yunus Emre, Erzurumlu Emrah gibi birçok halk şairi saç kavramını şiirlerinde motif olarak sıkça kullanmıştır.

Şair diğer şiirlerinde de saç sevgilinin dış güzelliğini anlatmak için temel anlamıyla kullanmıştır.

Türk Edebiyatından Örnekler:

“Örgüsü beline kadar inen, koyu altun sarısı saçlar...” Aynadaki Yalan (Kısakürek, 2008).

“Karlı dağların başında

Salkım salkım olan bulut

Saçın çözüp benim için

Yaşın yaşın ağlar mısın” Yunus Emre (Kudret, 1985).

“Beni Mecnûn etti ol saçı Leylâ

Bana aşkı veren Hazret-i Mevlâ

Derdimend Dertliyâ durma kan ağla

Ey şâh-ı hûbânım sen safâ geldin” Dertli (Bezirci ve Özer, 2002).

Deyimlerden ve Atasözlerinden Örnekler:

Saç ağartmak, saçı başı ağarmak, saçı başı birbirine karışmak, saçına aklar düşmek, saçına başına bakmadan, saçları değirmende ağartmak, saçını süpürge etmek, saçını başını yolmak, saç sakal birbirine karışmak, saç saça baş başa; saçına ak mı kara mı, önüne düşünce görürsün.

Göz

“Gözlerin kaç kişinin gözlerinde gezinir”.

Sözcük, TDK'nin *Güncel Türkçe Sözlüğü*nde “1. Görme organı. 2. Bazı deyimlerde görme ve bakma. 3. Oda. 4. Bakış, görüş. 5. Suyun topraktan kaynakıldığı yer, kaynak. 6. Delik, boşluk. 7. Çekmece. 8. Terazi kefesi. 9. Nazar. 10. Sevgi, ilgi. 11. Ağacın tomurcuk veren yerlerinden her biri. 12. Bölüm, hane. 13. Bazı yaraların uç bölümü” şeklinde açıklanırken *Divanü Lügati't-Türk*'te “Köz” şeklinde geçmiş ve “Göz” (Atalay/IV, 2018, 369) anlamı verilmiştir. Sözcük, *Tarama Sözlüğü*nde “Uç, taraf” (Tarama Sözlüğü/III, 1954, s. 317) şeklinde verilirken; Clauson, kelimeyi şu şekilde açıklamıştır: “Göz. Küçük bir açıklık gibi genişletilmiş farklı anlamlarda da kullanılmaktadır. Göz (iğne), bir kaynak (suyun) anlamlarında da kullanılmakla birlikte birçok deyimsel ifadede de kullanılmaktadır (1992, s. 756). Derleme Sözlüğünde “1. Bağ çubuklarında yaprak ve filiz çıkan yer, tomurcuk. 2. Oda. 3. Kaynak. 4. Değirmendeki taşların her biri. 5. Aşık kemiği. 6. Nazar. 7. Bir çeşit yün dokuma motifi. 8. Domuz avında kullanılan, telden yapılmış yuvarlak bir çeşit araç” (Derleme Sözlüğü/III, 2019, s. 2174-2175) şeklinde açıklanmıştır.

Şiirde sözcük temel anlamıyla kullanılmıştır. Tasavvufta gül Hz. Muhammed'i temsil eden mazmunlardan biridir. Şair bu mazmundan yola çıkarak sevgilisinin gözlerinde Peygamber Efendimizin yansımalarını görmektedir. Esas olarak sevgilinin gözü onu gerçek sevgiliye ulaştıran bir vasita olarak görülmektedir.

Şair şiirin bir bölümünde de divan edebiyatındaki sevgiliyi ifade eden Leylâ mazmunu ile göz kavramını bir arada kullanır. Buradan çıkarılabileceği gibi sevgilisi yani Leylâ hem mecazi aşkı hem de kara gece anlamına gelen Leylâ sözcüğü ile sevgilisinin gözlerinin kara olduğunu anlatmaya çalışmaktadır.

Türk şiirinde en çok arzu edilen göz şekli olarak ceylan gözü vurgulanır. Şair de gelenekten faydalanarak ceylan ve göz sözcüklerini şiirde bir arada kullanarak sevgilisinin gözlerini ceylan gözüne güzelliği itibari ile benzetir.

Türk Edebiyatından Örnekler:

“Şu fakir mahallede bir *göz* evim olsaydı

Nasıl sevinç içinde çıkardım şu yokuşu” Evim, Karım, Çocuğum (Saba, 2003).

“Asıl felaket bu pınara sırt çevirmek, bu pınarın *göz*lerine taş tıkmak değil de ne olurdu?” Küçük Ağa (Buğra: 2003).

“Köprüünün *göz*leri karış karış kazılmıştır” Medarı Maişet Motoru (Abasıyanık, 2021).

“Arkasından yeşil bir *göz* gelip durdu önümde

Yeşil *göz* herkese denizi hatırlatıyordu” Guernica (Berk, 1982).

“Ben nerde bir çift *göz* gördümse

Tuttum onu güzelce sana tamamladım” Kanto (Süreya, 1999).

“Gitmek,

Gözlerinde gitmek sürgüne.

Yatmak,

*Göz*lerinde yatmak zindanı

*Göz*lerin hani?” Unutamadığım (Arif, 2008).

Deyimlerden ve Atasözlerinden Örnekler:

Göz ucuyla bakmak, göz açmamak, ölü gözü kadar, ölü gözünden yaş ummak, göz açtırmamak, göz ardi etmek, gözden kaçırmak, göz değmek, göze gelmek, göz açıp kapayıncaya kadar, sağ gözünü sol gözünden sakınmak, göz atmak, gözden düşmek, göze girmek, gözünden kaçmak, gözden çıkarmak, gözden geçirmek, yüz göz olmak, gözden uzaklaşmak, göz doldurmak, muradı gözünde kalmak, göze almak, yüzüne gözüne bulaştırmak, göz dikmek, gözden kaybolmak, göze çarpmak, maymun gözünü açtı, göz boyamak, yüreği göz göz olmak, göze batmak, göz etmek, göz göre göre, yüzü gözü açılmak, göz gözü görmemek, göz doyurmak, piyeyi gözünden vurmak, göze görünmemek, göz kamaştırmak, göz kırpmak, göz kulak olmak, göz koymak, gözü dönmek; gözden irak olan gönülden de irak olur, göze yasak olmaz, göz gezdirmek, göz görmeyince gönül katlanır, göz gördüğünü ister, gözü taneden olan kuşun ayağı tuzaktan kurtulmaz, vardığın yer körse, sen de bir gözünü kapa, kel ölür, sırma saçlı olur, kör ölür badem gözlü olur, keçinin uyuzu, çeşmenin gözünden su içer, körler memleketinde tek gözlü kraldır, körün istediği bir göz, Allah verdi iki göz, körün istediği bir göz, iki olursa ne söz, körün istediği iki göz, biri ela biri boz, körün yanına varırsan, sen de bir gözünü kapa, kul kullanan, bir gözünü kör, bir kulağını sağır etmeli, lodosun gözü yaşlı olur, oduncunun gözü omçada, dilencinin gözü çömçede, abdalın karnı doyunca gözü pabucundadır (yolda olur), aç gözünü, açarlar gözünü, aç ölmez gözü kararır, susuz ölmez benzi sararır, aç tokun gözüne bakmakla doymaz...

Deniz

“Hâtrasız ve geleceksiz bir iç *deniz* gibi”.

Kelime, TDK'nin *Güncel Türkçe Sözlüğü*nde 1. Yer kabuğunun çukur bölümlerini kaplayan, birbiriyle bağlantılı, tuzlu su kütleleri. 2. Bu su kütlelerinin belirli bir parçası. 3. Aydaki düzlükler. 4. Geniş alan. 5. Çokluk, yoğunluk şeklinde geçmektedir. *Divanü Lüğati't-Türk'te* “Tengiz: Deniz” (Atalay/IV, 2018, s. 599) şeklinde geçmektedir. Clouston sözcüğü şu şekilde açıklamıştır: “Tengiz kelimesi, aslında ‘taluy’ kelimesinin yerini almış bir kelimedir. Aslen ‘herhangi bir büyük ya da hareketli nehir’ anlamındayken daha sonra bugünkü ‘deniz’ anlamına geçmiştir” (1992, s. 527). *Etimoloji Sözlüğü*nde “Yer kabuğunun çukur bölümlerini kaplayan tuzlu su kütleleri” anlamı verilip lehçelerdeki karşıkları şu şekilde verilmiştir: ~ Az. *dəniz*. ~Tkm.

deniz. ~Nog. *teñiz*. ~Kklp. *teñiz*. ~Kzk. *teñiz*. -Özb. *deñiz*. ~Krg. *deñiz*. Kırgızlar *teñiz* biçimini de kullanırlar. ~TatK. *diñəz*, *diñgəz*. ~Tel, Kumd, Alt. *teñis*. Sibiryaya diyalektlerinde *talay* adı da geçer. ~Çuv *tinės*. Tatarcadan alınmıştır. Orta Türkçeden başlayarak kullanılır (*teñiz*). Eski Kıpçakçada da *teñiz* olarak geçer. Türkçe bir türev olduğu açıktır. Eski bir açıklamaya göre Türkçe *teñ* 'eşit' kökünden -(i)z ekiyle yapılmıştır. Bu açıklamanın daha köklü olarak gözden geçirilmesi gerekir. Buna karşılık Orta Türkçede 'göl, bataklık' olarak kullanılan *teñ* köküyle *teñiz* (> *deñiz*) arasında da derin bir benzerlik göze çarpıyor. *Teñiz* (> *deñiz*) biçimiyle *teñ* kökü arasındaki bağ düşündürücüdür. *Teñiz* ile *teñ* 'göl' arasında anlam bakımından büyük bir ayırım olduğundan söz edilemez. Örn. Orta Türkçede *köl*, 'göl' anlamına geldiği gibi 'deniz' olarak da kullanılır. Bunun gibi Moğolca *nağur* (> *naur*) sözünün de 'göl' ve 'deniz' olarak kullanıldığını biliyoruz. Eski Türkçede denize *taluy* adı verilirdi. Bu ad eski Türk yazıtlarında geçtiği gibi Uygur belgelerinde de kullanılır. Eski Türkçe *taluy*'un Çince'den geldiği anlaşılıyor (Çince *ta lei*). Eski Türkçe *taluy* adının yerine Orta Türkçe döneminde *teñiz* adı geçmiştir. Çağdaş Sibiryaya diyalektlerinde 'deniz, büyük göl' olarak *talay* sözünün kullanıldığını görüyoruz. Ancak bu sözün Eski Türkçe *taluy* biçimiyle birleştirilmesi düşünülemez. Sibiryaya diyalektlerinde geçen *talay* sözü Moğolcadan kalma yeni bir alıntıdır (Moğ. *dalay*). Moğolca *dalay* Türk diyalektlerine geçtiği gibi Türkçe *teñiz* de Moğolcaya *tenggis* 'büyük göl, deniz' olarak geçmiştir. Macarcada denize verilen *tenger* adının Eski Çuvaşçaya benzer bir Türk dilinden kalma alıntı olduğu açıktır. Bu adın sonundaki *-r*, Türkçe *-z*'den çevrilmiştir. Çağdaş Çuvaşçada Macarca *tenger*'in karşılığı saklanmamıştır. Ancak Macarca *tenger*'in tanıklığına dayanarak Çuvaşçada **teñir* biçiminin kullanıldığı kolaylıkla kestirilebilir. Çuvaşçada eski **teñir*'in yerini Tatarca *tinės* biçimi almıştır" (Eren, 2020, s. 135).

Şiirde *deniz* sözcüğü temel anlamıyla kullanılmasının yanı sıra "hatırasız ve geleceksiz bir iç deniz gibi" dizesiyle deniz kavramını sevgilinin gönlü ile özdeşleştirir. Şair özellikle iç deniz ifadesiyle gönül akmak deyimini ifade etmeye çalışır. Şair sevgilisinin gönlünün bir iç deniz gibi tüm dış etkenlere kapalı sadece kendisine ait olmasını ister.

Türk Edebiyatından Örnekler:

"Bakakalırım giden geminin ardından;

Atamam kendimi *denize*, dünya güzel;

Serde erkeklik var, ağlayamam" Ayrılış (Kanık, 2021).

"*Denize* dönmek istiyorum!

Mavi aynasında suların" Hasret (Hikmet, 2019).

"Rûh-i mâsûmunu, ey mâi *deniz*" Mâi Deniz (Fikret, 2016).

"Ve nihâyet görünür gök ve *deniz* saltanatı" Deniz Türküsü (Beyatlı, 2018).

"Uzanmış koca burun açık *denize* doğru,

Lacivert ve gri gecenin değeri" Deniz Feneri (Dağlarca, 2014).

Deyimlerden ve Atasözlerinden Örnekler:

Deniz bindirmek, denizden geçip çayda boğulmak, denizden çıkmış balığa dönmek, denize açılmak, deniz tutmak; deniz dalgasız olmaz, gönül sevdasız olmaz; denizdeki balığın pazarlığı olmaz; denizde kum, onda para; deniz kenarında dalga eksik olmaz.

Ev

"Evlerinin içi ayna döşeli".

Sözcük, TDK'nin *Güncel Türkçe Sözlüğü*nde " 1. Yalnız bir ailenin oturabileceği biçimde yapılmış yapı. 2. Bir kimsenin veya ailenin içinde yaşadığı yer, konut, hane. 3. (mecaz) Aile. 4. (Arkaik) Soy, nesil" şeklinde anlamlandırılırken *Divanü Lügati't-Türk*'te "Ev: ev" (Atalay/IV, 2018, s. 205) şeklinde geçmektedir. Sözcük, *Derleme Sözlüğü*nde "1. Oda. 2. Arabalarda yük konulan yer. 3. Mutfak." (Derleme Sözlüğü/III, 2019, s. 1800) şeklinde, Ötüken Sözlükte "1. İnsanların barınması için yapılmış bina. 2. Bir ailenin oturabileceği biçimde yapılmış barınak; konut. 3. Bir kimsenin içinde oturduğu yapı. 4. Oturulan binanın iç düzenlenmesi veya eşyası. 5. İçinde belirli bir iş görülen ve kurumlaşmış hizmet binası. 6. Belirli meslek gruplarının toplumsal

ilişkilerini sürdürdükleri ve üye olarak yararlanabildikleri kuruluş ve binası. 7. Aile. 8. Aile üyeleri. 9. Soy; nesil, hanedan. 10. Çadır. 11. Satrançta her bir kare. 12. (Göz vb. organlar için) içine yerleştikleri oyukluk. 13. Zevce, eş. 14. Burç, menzil. 15. Oda. 16. Mutfak. 17. Araba ve kağınlarda tekerlekler arasında kalan ve üzerine yük konulan düzlem” (Çağbayır/II, 2007, s. 1512) şeklinde açıklanmıştır. Clauson kelimeyi şu şekilde açıklamıştır: “Temelde ‘konut yeri’ demektir. Tam anlamı ise yerel koşullara bağlı olarak ‘çadır, ev’dir. Kelimenin orijinal biçimi ev’dir. Fakat 11. Yüzyılda bazı dillerde ‘ew> üw> üwi>ü;ü;ü, daha az sıklıkla öy şeklinde kullanılmaya başlanmıştır” (1992, s. 3). Tarama sözlüğünde sözcük, “1. Zevce. 2. Burç, menzil.” anlamlarıyla verilmiştir.

Şiirde *ev* sözcüğü kişinin mahremi olarak değerlendirilir. Şair burada dış dünyaya kapılarını kapatarak iç dünyasını yani evini tasvir eder. Şiirde şairin anlattığı ev sevgilisinin içinde yaşadığı, tüm güzellikleri içinde barındıran yaşam alanıdır. Şair sevgilisinin evinin içine girerek aslında onun gönlüne girmeyi hayal eder. Tasvir edilen bu ev aynalar, güller, keklikler ve halılarla dşseli rengarenk bir gönül evidir ve sevgili bu evin sol köşesi olan kalpte yaşamayı arzular.

Evin sözlüklerdeki ilk anlamının dışında birçok anlamda kullanıldığı görülmektedir. Hem yaşamdaki yeri hem de temsil ettiklerine bakılırsa ev aileden soya kadar anlamı çeşitlenen bir oldu olarak dilde kullanım alanı bulmuştur. Türk edebiyatında ev; korunma, aile, aidiyet, güven, birlikte olma, sıcaklık, mutluluk gibi olumlu anlamlarının yanında; kısırılmışlık, kapatılmışlık ve insanın önünde bir engel oluşturan sıkıntı gibi yan anlamlarıyla da kullanılmıştır.

Türk Edebiyatından Örnekler:

Eve döndüm yağmur getirdim

Ev yeşerdi ben yeşerdim Eve Dönerken (Cumalı, 2011).

“Evler tek katlı da olabilir, yüz katlı da

İş bunda değil” *Evler* (Hikmet, 2019).

“Ahşap *ev*, camlarından kızıl biberler sarkan!

Arsız gökdelenlerle çevrilmiş önün, arkan!” *Evim* (Kısakürek, 2016).

“Hangi *eve*

Başımızı soktuysak

Yer yerinden oynadı

Aşkımızdan.

Büyük aşklar

Eve sığmaz diye

Bir şair sözü vardır da,

Ondan” *Küçük Ev* (Asaf, 2021).

“Evleri yüksek kurdular

Önlerine uzun balkon

Sular aşağıda kaldı” *Yüksek Evlerde Oturanların Türküsü* (Akn, 2016).

Deyimlerden ve Atasözlerinden Örnekler:

Ev ev dolaşmak, eve çıkmak, evde kalmak, ev işletmek, ev almak, evlerden irak, ev bozmak; ev alma, komşu al; evdeki hesap çarşıya uymaz, evi ev eden avrat.

Ayna

“*Ayna* hâtırâ gözler ve sevmek”.

TDK'nin *Güncel Türkçe Sözlüğü*nde Farsça “*âyine*” sözcüğünden alıntılandığı belirtilen sözcüğe “Işığ yansıtan, varlıkların görüntüsünü veren, cilalı ve sırlı cam, gözğü, mirat. 2. Karagöz oyununda perde. 3. Doğramacılık ve yapıcılıkta çerçeve içine geçirilen tahta veya taş levha. 4. Atların diz kapağı. 5. (Argo) İyi bir

durumda, yolunda. 6. (Mecaz) Bir olayı, bir durumu yansıtan, göz önünde canlandıran olay, durum, şey. 7. Küreğin yassı uç bölümü. 8. Gemilerde işaretçi erlerin kullandığı dürbün. 9. Akıntı ve anaforun birleştiği yerde oluşan su burgacı" anlamları verilmiştir. *Ötüken Sözlük* sözcüğe "1. Işığı yansıtan, varlıkların görüntüsünü veren, cilalı ve sırlı cam, gözgülü. 2. Ayna gibi ışığı yansıtan düz yüzey. 3. Bir olayı, bir durumu yansıtan, göz önünde canlandıran olay, durum, şey. 4. Çok iyi ve mükemmel; yolunda, iyi bir halde. 5. Müneccimlerin, sihirbazların baktıkları cam küre. 6. Yatay ve dikey açıları ölçmeye yarayan alet; sextant. 7. Su altını görmeye yarayan dibi camdan kova biçimindeki denizcilik aracı. 8. Geçme kapılarda kapı kanatları ve kuşaklar arasında kalan geniş düz levhalar. 9. Marangoz araçlarından olan renderin düz olan tabanı. 10. Cuma günü" (Çağbayır/I, 2007, s. 389) anlamlarını vermiştir. *Derleme Sözlüğü*nde "1. Anne, hey ana anlamında hitap. 2. Şaşma bildirir ünlem. 3. İyi bir halde, yolunda. 4. Tütün balyalarının düz ve parlak olan yüzü. 5. Ördek avı için özel olarak hazırlanan temiz gölcük. 6. Röntgen, radyoskopi. 7. Tütün kurutmak için özel olarak yapılmış kurutaç" (Derleme Sözlüğü/I, 2019, s. 426) şeklinde açıklanmıştır.

Şiirde şair *ayna* sözcüğünü tasavvuftaki anlamıyla kullanmıştır. Ayna şiirde sevgilinin kalbini temsil eder. Aynanın hem yansıtma hem de her şeyi olduğu gibi gösterme özelliğinden faydalanan şair, sevgilisinin gönlü olarak gördüğü evinin tüm duvarlarına ayna yerleştirir. Amaç hem sevgilisinin gönlünü apaçık görmek hem de kendinin sevgilinin gönlündeki yerini tespit etmektir. Göz ve ayna sözcüklerini bir arada kullanan şair her iki kavramın da gözlerin, ruhun yansımaları olması ve aynanın da her şeyi olduğu gibi göstermesi sebebiyledir.

Türk Edebiyatından Örnekler:

"Aynalar, bakmayın yüzüme dik dik;

İste yakalandık, kelepçelendik!" Aynalar (Kısakürek, 2008).

"Bir sonu gelmeyen rüyaya dalar

Akşam, odalarda fersiz aynalar" Aynalar (Tanpınar, 2017).

"Aynadaki aksim, gölgem, bir de ben.

Var mıdır, yok mudur onlar sahiden?" Bir Lâhzam (Tarancı, 1983).

Girdiğin aynada, geçmiş gibi diğer küreye,

Sorma bir saniye, şüpheyle, sakın: "Yol nereye?" Deniz Türküsü (Beyatlı, 2018).

"Bir fotoğraf asılıdır duvarda

Aynaya, geceye, maziye dönük" Pişmanlık ve Çileler (Karakoç, 2013).

Deyimlerden ve Atasözlerinden Örnekler:

Ayna gibi, dev aynası, deniz aynası, dikiz aynası.

Keklik

"Köşelerde *keklik* gibi bakıp duran saksılar".

Sözcük, TDK'nin *Güncel Türkçe Sözlüğü*nde "Hayvan bilimi Sülüngillerden, güvercin büyüklüğünde, eti için avlanan, tüyü boz, ayakları ve gagası kırmızı renkte bir kuş (Perdrix). 2. Alımlı, güzel kadın" şeklinde açıklanmıştır. *Divanü Lügati't-Türk'te* "Keklik" (Atalay/IV, 2018, s. 295) şeklinde geçen sözcüğe, *Ötüken Sözlükte* "1. Tavuksular takımının sülüngiller familyasından, orta büyüklükte, kalın gövdeli, boz tüylü, kısa kuyruklu, yumurta mevsimine kadar sürüler halinde, erkek ve dişi çiftler bir arada yaşayan bir kuş. 2. Bayağı dil balığının balıkçılar arasındaki adı. 3. (Mecaz) Alımlı ve güzel kadın. 4. İçel ve çevresinde yaygın bir türkü ve bu türküyle birlikte oynanan, figürlerini keklığın hareketlerinden alan, karşılama türü hareketli bir halk oyunu" (Çağbayır/III, 2007, s. 2526) anlamları verilmiştir. Nişanyan, sözcüğü "Keklik 'eti yenen bir kuş' sözcüğünden evrilmiştir. Bu sözcük Türkiye Türkçesi "geçrik veya gekrik veya geklik" 'geçirme, hıçkırık' sözcüğü ile eş kökenlidir. Bu sözcük Eski Türkçe kekir- "geçirmek, hıçkırık" ses yansımaları sözcüğünden türetilmiştir" (<https://www.nisanyansozluk.com>) şeklinde açıklamıştır.

Şair şiirde kendisine bir köşeden nazlı nazlı bakan sevgilisini bu ürkek tavrıyla bir keklığe benzetirken, bir taraftan da onun ayaklarının halıda bıraktığı nakışlardan söz eder. Şiirde sevgilinin ayakları nakış gibidir. Bu benzetme bize şairin Türk efsanesinde olduğu gibi keklığe benzeyen sevgilinin tuzak kurma, tuzağa düşürme gibi anlamlarından da faydalandığını gösterir.

Bir av hayvanı olan *keklik* Türk şiirinde güzelliği, sesi ve şekli itibarıyla sevgiliyi ifade etmek için kullanılır. Kekliğin Türk şiirinde ifade ettiği bir başka anlam ise Türk efsanelerinde geçen şekliyle, ötüşüyle sevgilinin yerinin düşmanlara bildiren ve sevgilinin ölümüne neden olan bir unsur olarak kullanılmasıdır. Türk efsanesine göre sevgilinin kanına ayaklarını basan, gagasıyla kanını içen kekliğin bu sebepten ayak ve gagaları kırmızıdır.

Birçok kültürde bahar mevsimi ile bağdaştırılan keklik ahenkli ve güzel ötüşü ve sekişiyle de güzelliğin, zekânın; ihanetin ve tuzağın sembolü olan bir kuş türüdür. Türk Kültüründe keklik hakkındaki görüşler değişiktir. Bazı yörelerde keklik görmenin uğurlu olduğuna, evde keklik beslemenin uğursuzluğuna, hamilelerin keklik eti yemesinin ise çocuğunun hem sesinin hem de gözlerinin güzel olacağına inanılır. Kızıl ve gri gibi türleri olan kekliğin kızıl olanının Hz. Ali ve Hz. Hüseyin'in yerini düşmanlarına gösterdiği için Alevilikte haram olduğuna inanılır. Gri keklik ise bu ihanet sonucu kızıl keklığe kızdığı için kutsanmıştır. Türk kültüründe adını keklikten alan türküler ve halk oyunları mevcuttur.

Türk Edebiyatından Örnekler:

“Dağlarında ala geyik gezişir

Engininde *keklik* turaç ötüşür

Düşmanların sınırından bakışır

Giremez yurduna Küçük A l'oğlu” Dadaloğlu (Albayrak, 1999, s. 97)

“Hemdemi menevşe aynası nerkis

O susam hayalin hani görünmez

Sim bileki nâzik elli nazenin

O *keklik* misâlim hani görünmez” Erzurumlu Emrah (Köprülü, 1929, s. 35)

“Üçü orta boylu gayetle güzel

Üçü uzun boylu gözlerin süzer

Dedim: Akça ceyran gölde ne gezer

Al kınalı *keklik* indi pınara” Karacaoğlan (Öztelli, 1983, s. 61)

“Sen bir güzel *keklik* olsan

Bir bir toplamaya gelsen

Ben bir yavru şahan olsam

Kapsam kaldırsam ne dersin” Pir Sultan Abdal (Bezirci, 1993, s. 147)

Deyimlerden ve Atasözlerinden Örnekler:

Çantada keklik, kınalı keklik, torbada kelik, keklik gibi.

Yağmur

“Merhamet saçlarını ıslatan sessiz bir yağmurdu”.

Sözcük, TDK'nin *Güncel Türkçe Sözlüğü*nde “1. Atmosferdeki su buharının yoğunlaşmasıyla oluşan ve yeryüzüne düşen yağışın sıvı durumda olanı, yağar, yağış, baran, bereket, rahmet. 2. Çok ve sık düşen, gelen şey. 3. Çokluk, bolluk” şeklinde açıklanmıştır. Kelime, Divanü Lügati't-Türk'te “yağmur” şeklinde açıklanmış ve kelimenin “yamgur” şeklindeki kullanımı da gösterilmiştir. Ayrıca “yağmurçıl” “yağmuru çok olan yer” kelimesi de örnek gösterilmiştir (Atalay/IV, 2018, s. 729). Clauson, sözcüğü “Türkçenin tüm lehçelerinde yaşayan bir kelimedir. ‘Yağmır, yamgur’ şeklinde bazı fonetik değişiklikler görülmektedir” (1992, s. 903) şeklinde açıklarken Nişanyan, “Eski Türkçe ‘yamgur’ ‘yağmur’ sözcüğünden evrilmiştir. Bu sözcük Eski

Türkçe yağ- fiilinden Eski Türkçe +mUr ekiyle türetilmiştir. Fiilden etkin fiil adı yapan arkaik +mIr eki yağmur, kömür, yumur ve belki çamur sözcüklerinde görülmektedir" (<https://www.nisanyansozluk.com>) açıklamasını yapmıştır. Sözcük, *Ötüken Sözlükte* "1. Gökten akan su; havaküredeki su buharının yoğunlaşarak damlacıklar halinde yere düşmesiyle oluşan yağış. 2. Çok ve sık düşen şey. 3. Art arda ve çok miktarda gelen şeyler. 4. (Mecaz) Çokluk; bolluk" (Çağbayır/IV, 2007, s. 5158) şeklinde açıklanmıştır.

Suyla alakalı olduğu için anâsır-ı erba'anın biri olan *yağmur* Türk kültüründe rahmetin, bereketin yani çokluk ve bolluğun simgesidir. Şair şiirinde "ve güldün rengarenk yağmurlar yağdı / İnsanı ağlatan yağmurlar yağdı" mısralarıyla aşksızlıktan kurumuş adeta çöle dönmüş kalbinin sevgilinin gülüşüyle yeniden canlandığını anlatır. Yani şair sevgilisinin yağmura benzeyen gülüşüyle yeniden hayat bulmuştur. Simsiyah olan gönül toprağı, sevgilisinin gülüşüyle renklenmiş ve canlanmıştır.

Klasik şiirde sıklıkla hazaniyye, nevrüziyye, bahariye gibi sonbahardan ve ilkbahardan bahseden nazım türleri içerisinde bahsedilse de Türk şiiri için yağmur önemli bir motiftir. Ayrıca eserlerde birçok tabiat unsuru da yağmurla ilişkilendirilmiştir.

Türk Edebiyatından Örnekler:

"Eğer şairsem beni tanırsan

Yağmurdan korktuğumu bilersen" Yağmur Kaçağı (İlhan, 2019).

"Bir *yağmur* yağsa da beraber ıslansak" Senfoni (Uyar, 2017).

"Birden serçelerle indi *yağmur*

Hangisi serçe

Hangisi *yağmur*" Yağmur (Anday, 2008).

"Dışarda *yağmur* yağadursun

Ve zaman, yavrum, zaman

Da *yağmur* gibi oluklardan

Ve ellerinden akadursun" Yağmur Yağadursun (Tarancı, 1983).

"Ve devrilmiş bir boya kabı gibi de yoğun

Memleketimin gözleri

Yağmur yağacak" Flaş (Cansever, 2022).

Deyimlerden ve Atasözlerinden Örnekler:

Yağmur yağarken küpünü doldurmak, yağmur yemek, yağmur boşanmak, yağmurdan kaçarken doluya tutulmak, yağmur gibi; yağmur olsa kimsenin tarlasına düşmez.

Kar

"Bu ses saçlarımı ıslatan sessiz bir *kardı*".

TDK'nin *Güncel Türkçe Sözlüğü*nde sözcük, "Atmosferdeki su buharının yoğunlaşmasıyla oluşan ve yeryüzüne beyaz ve hafif billurlar biçiminde donarak düşen su buharı" şeklinde açıklanmıştır. Nişanyan ise sözcük hakkında "Eski Türkçe kar "kar" sözcüğünden evrilmiştir. Bu sözcük Eski Türkçe kar- "(su) akmamak, birikmek, yığılmak" fiili ile eş kökenli olabilir; ancak bu kesin değildir" (<https://www.nisanyansozluk.com>) açıklamasını vermiştir. Divanü Lügati't-Türk'te "kar" (Atalay/IV, 2018, s. 265) şeklinde geçen sözcük, *Derleme Sözlüğü*nde "1. Sürme, rastık. 2. Sağır" (Derleme Sözlüğü/IV, 2019, s. 2638) şeklinde geçmektedir.

Türk/İslam inancına göre *kar* rahmettir. Şair şiirinde kar kelimesini farklı anlamlarda kullanmıştır. Karın sessiz sessiz, nazlı nazlı yağışıyla sevgilisinin konuşmadan, nazlı nazlı bakışını birbirine benzetir. Sevgilisi bakışlarıyla aşığın gönlünü huzurla doldururken kar da yağışıyla doğaya huzur verir. Şair bu dizede ayrıca

kinaye sanatından yararlanmıştır. Karın beyaz anlamını da kasteden sanatçı, sevgilisinin sessizliği ve aşkına karşılık vermemesinden dolayı saçlarına karlar yani aklar düştüğünü de ifade eder.

Zorlu şartlarından dolayı klasik şiirde neredeyse sadece şitaiyyelerde geçen kar kavramı Tefik Fikret ve edebiyata yeni bir tabiat anlayışı getiren Servet-i Fünûn ile sıkça eserlerde kullanılmaya başlanmıştır. Cenab Şahabeddin'in 'Elhân-ı Şitâ' şiiri karı en iyi anlatan şiirlerden biridir.

Türk Edebiyatından Örnekler:

"Kapladı bir derin sükûta yeri

karlar

Ki hamûşâne dem-be-dem ağlar!" Elhân-ı Şitâ (Şahabeddin, 2011).

"Allah aşkına, gök, deniz aşkına

Yağsın *kar* üstümüze buram buram..." Kar (Dıranas, 2016).

"Bin yıldan uzun bir gecenin bestesidir bu.

Bin yıl sürecek zannedilen *kar* sesidir bu" Kar Musikileri (Beyatlı, 2009).

"Ben bu şiiri yazdım aşık çeşidi

Öyle *kar* yağdı ki elim üşüdü" Kar Şiiri (Karakoç, 2006).

"Sen sıcaktın yataklar sıcak

Pencerende aydınlık *kar*" Kar Aydınlığında (Cumalı, 2011).

Deyimlerden ve Atasözlerinden Örnekler:

karda yürüyüp izini belli etmemek, kar gibi; kar kuytuda, para pintide eğleşir; kar ne kadar çok yağsa yaza kalmaz, kar susuzluk kandırmaz, abdala 'kar yağıyor' demişler, 'titremeye hazırım (durmuşum)' demiş.

Ceylan

"Yaralı bir *ceylan* kalbi gibi içli bir sesin vardı".

TDK'nin *Güncel Türkçe Sözlüğü*nde Farsça "*ceyrân*" sözcüğünden alıntılandığı verilen sözcük "Çift parmaklılardan, boynuzlular familyasından, çöllerde yaşayan, çok hızlı koşan, gözlerinin güzelliği ile tanınan, ince bacaklı, zarif, memeli hayvan, ahu, gazal" şeklinde açıklanmıştır. Nişanyan sözcüğün Moğolca cegere(n) 'yaban keçisi, antilop' sözcüğünden alıntı olduğunu söyler (<https://www.nisanyansozluk.com>). *Ötüken Sözlükte*, "1. Asya ve Afrika bozkırlarında yaşayan, boynuzgiller familyasından narin yapılı, ince bacaklı, çok güzel gözlü, hızlı koşan, halka biçiminde boynuzlu bir antilop türü; gazal. 2. Kırşehir yöresinde tek erkek tarafından oynanan bir halk oyunu" (Çağbayır/I, 2007, s. 787) şeklinde anlamlandırılan sözcük, *Derleme Sözlüğü*nde "Yalnız bir erkek tarafından oynanan halk oyunu" şeklinde geçmekle birlikte "ceylan; sevimli, uzun boylu, güzel gözlü insan, hayvan" anlamlarında "*ceran*" kelimesine de yer verilmiştir (*Derleme Sözlüğü*/II, 2019, s. 883, 887).

Divan şiirinde sevgili, saflığı ve ürkekliği bakımından ceylana benzetilir. Ceylanın gözleri, boyu, duruşu ve vücudundan misk kokusunun elde dilmesi sebebiyle de şairler sevgilerini ceylanla özdeşleştirir. Sezai Karakoç bu şiirinde bir av hayvanı olan ve avcılar tarafından sürekli avlanılmak istenilen ve nihayetinde insafsız bir avcının okunun isabet ettiği bir ceylan tasvir eder. Burada avcı şairdir, aşk okunu ceylana atmış ve ceylan yaralanmıştır. Halk dilinde de çokça kullanılan yaralı ceylan ifadesiyle anlattığı bu tabloda şair sevgilisinin ürkek ve içli içli bakışını anlatır. Klasik şiirde ceylan sözcüğü yerine daha çok *ahu* ve *gazal/gazel* sözcükleri kullanılmıştır. Şiirlerde sevgili cin taifesinden periye benzetilir ve periler insanlardan kaçmasıyla tasvir edilir. *Ceylan/ahu* da insandan kaçtığı için peri ile özdeşleştirilir.

Türk Edebiyatından Örnekler:

"Yürü yıllarla yelersen yetemezsin ey dil

Şol cihetden ki perî îveli *âhû*dur bu" Necâtî (Tarlan, 1997).

"Sen bir *ceylan* olsan ben de bir avcı

Avlasam çöllerde saz ile seni" Ceylan (Veysel: 1993).

"Bî-basar fark idemez kanda basar ol *âhû*

Yine izi tozını dîde-i bînâ gözedür" Bâkî (Küçük: 1994).

Deyimlerden ve Atasözlerinden Örnekler:

Ceylan gibi, ceylan bakışlı.

Leylâ

"*Leylâ* köşe köşe göz göz şiirin ortasında".

TDK'nin *Güncel Türkçe Sözlüğü*nde yer almayan Arapça "*leyl*" kökünden alıntılan sözcük, *Ötüken Sözlükte* "1. (Gece için) çok karanlık; zifiri karanlık. 2. Çok karanlık ve uzun gece. 3. Arabî ayların son gecesi. 4. Siyah şarabın kokusu veya şarabın verdiği ilk sarhoşluk. 5. Çok sarhoş olmuş kimse. 6. Kadın adı" (Çağbayır/III, 2007, s. 2961) şeklinde geçmektedir. Parlatur'ın lügatinde "hüzünlü", "kadın adı", "Leylâ ve Mecnûn hikâyesinin kadın kahramanı" (2006, s. 971) anlamları verilmiştir.

Leylâ'yı çoğunlukla sözlükteki ilk anlamı olan karanlık ve gece sözcükleriyle sevgilinin saçını benzetererek bir mazmun hâline getirmişler; *Leylâ ve Mecnûn* hikâyesinden ise tenasüp, tevriye, telmih gibi sanatlarla bahsetmişlerdir.

Geleneksel Türk şiirinde sevgiliyi temsil eden *Leylâ*, bu geleneğin devamı sayılan modern Türk şiirinde de sevgili ile özdeşleştirilir. Şiirde *Leylâ*'nın kaş, gözü, saçı ve kokusu tasvir edilir. Bu durum modernizme karşı geleneği devam ettiren kadın tasviridir. Şairin *Leylâ* metaforunu ya da mazmununu kullandığı dizelerde onun Batı'nın merkezi sayılan Londra gibi bir şehirde yaşamasına rağmen hem yaşayışı hem de fiziki özellikleri ile geleneksel bir sevgili tipi olduğunu anlatır. Yani *Leylâ* şair için modernizmin içerisindeki gelenektir. *Leylâ* modernizme karşı geleneği devam ettiren kadın tipidir.

Türk Edebiyatından Örnekler:

"Kıl tefâhur kim senün hem var men tek âşıkun

Leylâ'nın Mecnûn'u Şîrîn'in eger Ferhâd'ı var" Fuzûlî (Tarlan, 1998).

"Neçe benzettiler anun saçına şâmı ne aceb

Şol sebebden kim anun saçına *Leylâ* dediler" Nesîmî (Ayan, 2001).

"*Leylâ*... Ela gözlü bir çöl ahusu

Saçları bahtından daha siyahtır.

Kurmuş diye sevda yolunda pusu

Döktüğü gözyaşı, çektiği ahtır

Leylâ... Ela gözlü bir çöl ahusu" *Leylâ* (Tanpınar, 2017).

"Benim siyah bir bacım var:

Adı *Leylâ*,

Gözü şehla" Siyah Bacı (Fikret, 2016).

"Yürür deniz dürünür deniz

Mecnûn *Leylâ*'ya böyle ağlardı

Kalbim diyorum

Gelirse aşk" Kundak (Ay, 2006).

Deyimlerden ve Atasözlerinden Örnekler:

Leylâ gibi, Leylâ'ya dönmek.

Bülbül

“Bir bülbül gibi yaşamasını değiştirmez çocuktur”.

TDK'nin *Güncel Türkçe Sözlüğü*nde Farsça “bulbul” sözcüğünden alıntılandığı belirtilen bülbül sözcüğü için, “1. Karatavukgillerden, sesinin güzelliği ile tanınmış olan ötücü kuş (*Luscinia megarhynchos*). 2. Sesi çok güzel olan kimse” anlamları verilmiştir. *Derleme Sözlüğü*nde, “Tahıl ölçmek için kullanılan çanağın dörtte biri” (*Derleme Sözlüğü*/I, 2019, s. 819) şeklinde geçen sözcüğü *Ötüken Sözlük*, “1. Sesinin güzelliğiyle tanınan, karatavukgillerden, vücudunun üst tarafı koyu alt tarafı açık, kuyruğu kızıl kahverengi, ötüşü çok berrak ve ahenkli, gece gündüz uzun süre ötebilen küçük bir ötücü kuş; andelip. 2. Sesi çok güzel olan kimse. 3. Büyük bir palanga hattının bağlandığı halka veya halat kasa. 4. Hz. Muhammed'e verilen sıfatlardan birisi” (*Çağbayır*/I, 2007, s. 721) şeklinde açıklanmıştır.

Klasik şiirde *bülbül* aşığı temsil eder. Çünkü gül bahçelerinde daha güzel ve canlı öten bülbülün gül ile arasında bir aşk olduğuna inanılmış ve bülbüle aşığın bütün özellikleri ve sıfatları yüklenmiştir. Bülbül âşık rolünü üstlenirken gül mâşuktur. Ayrıca güzel sesiyle bilinen bülbül, bu özelliğiyle sevgilinin konuşmasını anlatmak için de kullanılır. Bu özelliği bakımından sevgilisinden bülbül diye bahsedilen sevgili, bülbülün göçmen bir kuş oluşu ve göç ettiği yerlerde yaşam tarzından ödün vermemesi ve nerede olursa olsun güzel sesiyle kendini fark ettirmesi bakımından geleneksel şiirde sevgiliyi temsil eden Leylâ'ya benzetilir. Bülbüle, gülün aşkından yandığı için zâr ve şeydâ gibi sıfatlar verilmiştir. Teşhis sanatı ile aşığın bütün sıfatları ve özellikleri bülbülle özdeşleştirilir. Güle olan aşkı yüzünden bülbül kendinden geçer ve kanını gülün rengi daha koyu ve güzel olsun diye güle verir. Böylece geleneksel şiirdeki âşık gibi sevdiği için kendinden vazgeçer. Bülbül redifli birçok şiirin yazılmasının yanı sıra Bülbülüyye, Gül ü Bülbül, Bülbülnâme gibi adlarla bilinen birçok esere konu olmuştur.

Türk Edebiyatından Örnekler:

“Bir gamlı hazânın seherinde

İsrâra ne hâcet yine *bülbül*?” Bülbül (Haşim, 2016).

“Eşin var, âşyanın var, baharın var, ki beklerdin;

Kıyâmetler koparmak neydi, ey *bülbül*, nedir derdin?” Bülbül (Ersoy, 2018).

“Gece, *bülbül* ağaran vakte kadar ağlarmış

Eski Şîrâz'ı hayâl ettiren âhengiyle” Rindlerin Ölümü (Beyatlı, 2009).

Deyimlerden ve Atasözlerinden Örnekler:

Bülbül gibi konuşmak, bülbül gibi okumak, bülbül gibi şakılamak, bülbül gibi söylemek, dut yemiş bülbüle dönmek, bülbül kesilmek, bülbül gibi konuşurmak; bülbülü altın kafese koymuşlar, “ah vatanım” demiş; bülbülün çektiği dili belası, bülbül çanağı, bülbülkonağı, bülbülyuvası, tepeli bülbül, çeşimbülbül, çalı bülbülü, yalı bülbülü.

Ok

“Okuyla yayıyla yaylasıyla acımasıyla”.

Sözcüğün TDK'nin *Güncel Türkçe Sözlüğü*nde verilen anlamları “Yayla atılan, ucunda sivri bir demir bulunan ince ve kısa tahta çubuk” şeklindedir. *Ötüken Sözlükte*, “1. Ahşaptan yapılmış, bir ucunda sivri bir demir diğer tarafında yönlendirici yelek bulunan, genellikle yay ile atılan eski bir silah. 2. (Divan şiirinde) kaza, kader; sevgilinin gamzesi, kirpiği, cevri, cefası ve âşıkta uyandırdığı dert; aşığın ahi” (*Çağbayır*/IV, 2007, s. 3595) şeklinde açıklanan sözcüğü, Clauson, “Ok: Okların çeşitli ayınle ilgili ve törensel amaçlar için kullanılması, çok erken bir tarihte ‘On Ok’ gibi kabile isimleri oluşmasına sebebiyet vermiştir” (1992, 76) şeklinde açıklamıştır. *Divanü Lüğati't-Türk'te* sözcük, “1. Ok. 2. Paylar ve toprak hisseleri üzerine üleşmek için atılan ok; çekilen kur'a; mirasta düşen pay” (Atalay/IV, 2018, s. 429) şeklinde geçmektedir.

Bir savaş aleti olan *ok* geleneksel şiirdeki kullanıma uygun olarak sevgilinin yüreğini yaralayan "*kirpikler*" yerine kullanılır. Tıpkı bir oka benzeyen bu kirpikler bir ok gibi aşkın yüreğine saplanır. Şair bu mısralarda adeta klasik şiirdeki sevgili tasvirini yapar.

Türkler okçu millet olarak adlandırılır. Bunun sebebi Türklerin oku sadece savaş araç-gereci olarak kullanmalarından ziyade önemli bir kültür ögesi olarak kabul etmiş olmaları ve bu silahı özelliklerinden dolayı hukukî ve siyasî sembol olarak kullanmalarındadır. Ok ve yay Türk kültürü için ayrılmaz ikilidir. Hunlar döneminden itibaren oluşan Türk devlet geleneği ok ve yay etrafında şekillenmiştir. Oğuz Kağan Destanında hakanlara özgü altından yapılan yayın orun bakımından üstün olan büyük çocuklara Bozoklara (Kün, Ay, Yultuz), okun ise Bozoklara tâbi elçi olan ve solu idare edecek Üçoklara (Kök, Tag, Tengiz) verilmesi Türk devlet geleneğinin ve hakimiyet anlayışının başlangıcı olarak bilinir. Ayrıca Göktürkler Çin kaynaklarında On Oklar olarak geçer ve her ok asıl yönetime tâbi olan bir kabiledir. Tâbi olmayı ifade eden ok aynı zamanda Eski Türklerde davet hükmündedir. Eski Türklerde hakan ona tâbi olanları davet etmek istediğinde ya da onlara bir haber iletmek istediğinde vezirini çağırıp okunu ikiye yarmasını ve üzerine nakışlar yapmasını ister. Barışlarda, anlaşmalarda ve savaşlarda bu oklar beylere gönderilir ve beyler ne yapmaları gerektiğini bu oklar sayesinde anlar. Bu gelenek Türklerde İslam'dan sonra da devam eder.

Türk Edebiyatından Örnekler:

Oğuz Kağan sevindi, güldü, okları üçe üleştirdi ve: "Ey küçük (oğullarım), oklar sizlerin olsun, Yay oku attı: sizler de *ok* gibi olun" dedi Oğuz Kağan Destanı (Bang-Rahmeti, 1936, s. 30-33).

Siz üç büyüğünüz, altın yayı bulup getirdiniz ve onu bozup üleştirdiniz. Sizin adınız *Bozok* (Bozuk) olsun. Sizlerden olan oğullara da ta kıyamete kadar *Bozok* desinler. Üç *ok* getiren üç küçük oğula ve onlardan olanlara bugünden ta dünya son buluncaya kadar Üçok desinler. Yay ve oku ki bulup getirdiniz, o iş insandan olmadı ve Tanrı'dan oldu Şecere-i Terâkime (Ögel, 2003, s. 205-206).

"Yavuz Sultan Selim Han'ın önünde

Ok atan ihtiyar Bektas Subası,

Bu yüksek tepeye dikti bu taşı

O gazi hünkarın mutlu gününde" Ok (Beyatlı, 2009).

"Bu yaşamak sezonu çok memnun

Yay gerip *ok* atan" Zamana Yay Gerip Ok Atmak (Zarifoğlu, 2012).

Deyimlerden ve Atasözlerinden Örnekler:

Ok atmak, ok gibi fırlamak, ok yaydan çıkmak; ok atan altın atar.

İstanbul

"İçimde *İstanbul* çalkanırken bozbulanık çeşme".

TDK'nin *Güncel Türkçe Sözlüğü*nde sözcük, "Türkiye'nin Marmara Bölgesi'nde yer alan illerinden biri" şeklinde açıklanmıştır. *Ötüken Sözlükte*, "[Yun. İs-tin-poli (şehir içi, sur içi)] Türkiye'nin en büyük kentinin adı" (Çağbayır/II, 2007, s. 2226) şeklinde açıklanmıştır.

Şair ve şehir arasındaki kopmaz bağ insan ve mekân arasındaki ilişkiyle alakalıdır. Fatih Sultan Mehmed'in İstanbul'un kapısını Türklere açmasıyla şiirin kapısı da İstanbul'a açılmış olur. Sadece İstanbul'a ait şehrengizler yazılır. Hem Türk kültürünün bir parçası hem de kültüre yön veren sosyal ve fiziki bir yapı örneği olmasından dolayı İstanbul, edebiyatımızda birçok şair ve yazarın ilgisini çekmiş ve şair ve yazarlar tarafından sevilen eserlerde sık zikredilen bir mekân olmuştur. Türk şiirinde sevgili çeşitli kavramlarla ifade edilmiştir. İstanbul da bu kavramlardan biridir. Şiirde bir genç kız gibi tasavvur edilen İstanbul fiziki özellikleri ve her millet tarafından ele geçirilme isteği sebebiyle Türk şiirinde sevgili mefhumu yerine kullanılır. Aşkın kalbinde tıpkı bir sevgili gibi taht kuran İstanbul, bir türlü kendini teslim etmemesiyle aşkın kalbini yorar.

Türk Edebiyatından Örnekler:

“Bu şehri-i *Sitanbûl* ki bî-misl ü behâdır

Bir sengine yekpâre Acem mülkü fedâdır” Nedim (Gölpınarlı, 2005).

“Sana dün bir tepeden baktım aziz *İstanbul!*” Bir Başka Tepeden (Beyatlı, 2009).

“Gecesi sümbül kokan,

Türkçesi bülbül kokan,

İstanbul,

İstanbul...” Canım İstanbul (Kısakürek, 2016).

Anne

“Sen bölünmez bir *anne*...Bir çeşme”.

Sözcük, TDK'nin *Güncel Türkçe Sözlüğü*nde “1. Çocuğu olan kadın, ana, valide, kocakarı, mader, nene, aba. 2. Yavrusu olan dişi hayvan” şeklinde açıklanmıştır. Nişanyan, kelimenin aslının “*ana*” olduğunu ve anne şeklindeki kullanımın 20. Yy başlarından önce nadiren görüldüğünü söylemiştir (<https://www.nisanyansozluk.com>). Clauson, sözcüğü “Ana: İlk olarak Uygur’da ortaya çıkmıştır fakat hala ög yaygın kullanılmaktadır. Ana kelimesi daha sonra bazı olağandışı deformasyonlara maruz kalarak ‘anne’ haline gelmiştir ve bu daha samimi bir sevgi terimi haline getirmiştir” (1992, s. 169) şeklinde açıklarken *Ötüken Sözlükte*, “1. Çocuk doğurmuş olan kadın; ana. 2. Yavruları olan hayvan. 3. Bir şeyin kaynak noktası, kökü. 4. Yaşlı kadınlara saygı ifadesi olarak kullanılan seslenme sözü” (Çağbayır/I, 2007, s. 260) şeklinde açıklanmıştır. Derleme Sözlüğünde sözcüğe “Nine, anne, büyükanne” anlamları verilmiştir.

Türk kültüründe kadının temel özellikleri annelik ve kahramanlıktır. Türkler kutsal olduğunu düşündükleri ve önem verdikleri şeylere “ana hakkı” demişler ve bunu da “Tanrı hakkı” ile eşit değerde tutmuşlardır. Anne ve eş kimliklerinden dolayı kadınlar Türk toplumunda saygın bir statü kazanmıştır. Ayrıca Türkler aileye her zaman değer ve önem vermiştir. Ailenin de temel direği ve birleştirici unsuru anne olarak görülmektedir.

Türk şiirinde ele alınan en önemli temalardan biri de annedir. Anne kelimesi içerisinde çok farklı anlamlar barındırır. Şiirde anne; şefkat, merhamet ve huzurdur. Çocuğun yanında huzur bulduğu ilk insandır. Dünyaya gözlerini açan çocuk ilk defa annesini görür. Bu sebeple şair hayatındaki ilk kadın olan anneyi, sevgili ve eş anlamında da kullanır. Ayrıca sanatçı bugün bir şairse bunun annesi sayesinde olduğunu söyler. Göktürk Abidelerinde “Tanrı gibi gökte olmuş Bilge Kağan” ibaresiyle Tanrı'nın yeryüzündeki yansıması yani ondan kut almış olması anlatılır. Abidelerde bu kutlu özelliğin sadece kağanın değil hatunun yani annenin de olduğu söylenir. Bige Kağan Kültigin Âbidesi'nde kağan olan babasının ve hatun olan annesinin Türk budunun adı sanı yok olmasın, yönetimleri ilelebet daim olsun diye Tanrı tarafından yüceltildiğinden bahseder. Yine Tanrı tarafından İteriş Kağan'la İlbilge Hatun'un tepesinden tutulup yukarı kaldırıldığından kutsandıklarından Bilge Kağan Âbidesi'nde söz edilir.

Türk Edebiyatından Örnekler:

“Annemle karanlık geceler bazı çıkardık.

Boşlukta denizler gibi yokluk ve karanlık” Sensiz (Haşim, 2016).

“Ak saçlı başını alıp eline,

Kara hülyalara dal *anneciğim!*” Anneciğim (Kısakürek, 2016).

“Tatilleri yanında geçiririm *annemin*,

Bir aydınlık belirir o sararmış benzinde” Annem (Tecer, 2009).

“Bir gün sılaya geldiğimde,

Bir şeyler sezersen halimde,

Hiç şaşmayasın *anacığım*” Anacığım (Tarancı, 1983).

Deyimlerden ve Atasözlerinden Örnekler:

Anne olmak, anne gibi; anneanne, babaanne, büyükanne, cicianne, hanımanne, sütanne, üvey anne.

Diş

"Sert içkiler keskin kokular dişlerin / İçinden geçilen küçük aynalar".

TDK'nin *Güncel Türkçe Sözlüğü*nde sözcük, "1. Çene kemiklerinin üstüne dizili, ısırıp koparmaya ve çiğnemeye yarayan sert, beyaz organlardan her biri. 2. Çark, testere, tarak vb. çentikli şeylerdeki çıkıntılarının her biri. 3. Sarımsak dilimi, karanfil vb.nde dişe benzetilen tane. 4. Bazı dantel ve işlemelerin kenarlarındaki yuvarlak sivri bölüm. 5. Omurgalı hayvanların çenelerinde veya ilkel yapıları omurgalıların gırtlak ve ağızlarında bulunan kemiksi sert parçalar" şeklinde anlamlandırılırken *Ötüken Sözlükte* "(ET >Tiş) 1. Bazı dantel ve süslemelerin kenarlarındaki yuvarlak veya sivri bölüm. 2. Bitkilerdeki girintili çıkıntılı organların küçük ve sivri uzantılarından her biri. 3. Yaba veya dirgenin sivri uçlarından her biri. 4. Bir dişlinin hareketi iletmeye yarayan çıkıntılarının her biri" (Çağbayır/II, 2007, s. 1242) şeklinde açıklanmıştır. *Derleme Sözlüğü*nde sözcüğe "1. Tahlil yikanırken su üstünde kalan içi boş taneler. 2. Dantel, yün işi örmeye yarayan iş. 3. Dağlardaki girintili çıkıntılı, sivri yerler. 4. Kaya, kayalık. 5. Duvardaki sivri ve çıkıntılı yer. 6. Kağının okuna takılan ve mazinin dönmesini sağlayan kazıklardan her biri" (Derleme Sözlüğü/II, 2019, s. 1519-1520) anlamları verilmiştir.

Geleneksel Türk şiirinde *diş* mazmunu *inci* benzetmesiyle kullanılır. Dünyanın en parlak ve beyaz incileri Aden Denizi'nden çıkarılır ve sevgilinin dişleri de Aden incisine benzetilir. Diş, beyazlığı ve parlaklığı sebebiyle inciye benzetilir. Diş ve çocuk benzetmesini bir arada kullanan şair; çocukluğun saflığı ve temizliği ile dişin görüntüsü arasında anlamsal bağlantı kurmaya çalışır. Sanatçının diş ile kullandığı bir diğer kelime ise aynadır. Aynanın parlaklığı ile dişin parlaklığı arasında bağlantı kuran şair, sevgilisinin ağzından çıkan her bir kelimeyi ise kendini sarhoş eden sert içkilere benzetir. Türk kültüründe diş ile ilgili pek çok gelenek ve tabir vardır. Bunlardan biri olan diş kirası tabiri Osmanlı döneminde eski ramazanlarda saray ve konaklara iftara giden misafirlere verilen hediyeler için kullanılır. Anadolu'da çocukların ilk dişini çıkarması bir törenle kutlanır. Bu kutlama diş hediği ya da diş buğdayı diye adlandırılır. Çeşitli hediyelerin dağıtıldığı bu bu adetle çocuğun bereketli bir ömrünün olması ve rızkının açılması gibi iyi dileklerde bulunulur.

Türk Edebiyatından Örnekler:

"Leb-i rengîni benzer la'l-i nâba

Görinen *diş*leri dürr-i hoş-âba" Taşlıcalı Yahyâ (Çavuşoğlu, 1977, s. 261)

"Görelen *diş*lerün nazmını bu cân

Olupdur gözlerüm derd ile giryân" Tâcizâde Câfer Çelebi (Sungur, 2006, s. 520)

"*Diş*den artar akça işden artmaz dirler şehâ

Gözlerüm yaşın ne var artursa *dendânun* senün" Emrî (Saraç, 2002, s. 145)

Deyimlerden ve Atasözlerinden Örnekler:

Diş açmak, diş bilemek, diş çıkarmak, diş geçirememek, dişe dokunmak, diş göstermek, diş gıcırdatmak, dişine kestirmek, dişinden tırnağından artırmak, dişine göre, dişinin kovuğuna bile gitmemek, dişleri dökülmek, dişten tırnaktan artırmak, dişini sıkamak, dişini tırnağına takmak, diş geçirmek.

Sonuç

Sezai Karakoç'un Köşe şiiri üzerinde kültürdilbilim incelemesi yapılan bu çalışmada ele alınan kavramların Türk halkı tarafından algılanışı ve bu algıların toplumun diline yansıma şekilleri kültürdilbilimsel analiz yöntemiyle açıklanmıştır. Köşe şiirinde, sözlük anlamlarıyla birlikte kültürdilbilim açısından değer kazandığı düşünülen *köşe*, *yıldız*, *saç*, *göz*, *deniz*, *ev*, *ayna*, *keklik*, *yağmur*, *kar*, *ceylan*, *Leyla*, *bülbül*, *ok*, *İstanbul*, *anne* ve *diş* olmak üzere toplam 17 kavram ele alınmış ve Türk dili ve kültürdilbilim açısından değerlendirilmiştir. Değerlendirilen kavramların mimariden, el sanatlarına, efsanelerden mitolojiye, destanlardan halk hikayelerine, atasözlerinden deyimlere, şiirlerden romanlara, hikayelere kadar Türk kültürünün hemen her alanında bir motif ya da metafor olarak kullanıldığı tespit edilmiştir. Toplumsal

kabulle (konvansiyon) oluşan her bir göstergenin dilbilgiselleşme sürecini tamamlayarak kendinden başka bir şeyi göstermesi, işaret etmesi çok uzun bir süreç gerektirir. “Köse” şiirinde kavram olarak kullanılan bu unsurların sadece Türk edebiyatının sözlü ya da yazılı ürünlerinde değil de mimaride ve el sanatları gibi alanlarında da önemli bir yer edindiği görülmüştür. Özellikle yıldız, keklük, ceylan ve ok gibi kavramların sadece fonemik yazıda değil aynı zamanda piktogram yani resim yazısı olarak Türk kültürünü yansıtan unsurlarda yer aldığı da görülmektedir. Bu çalışmada Türkiye’de henüz araştırılmaya başlanan kültürdilbilim alanına ve bu alanda emek verecek araştırmacılara bir kaynak oluşturması amaçlanmıştır.

Kaynakça

- Abasıyanık, Sait Faik (2021). *Medarı Maişet Motoru*. İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.
- Akar, Ali (2019). *Düşünen Türkçe*. İstanbul: Ötüken Neşriyat.
- Akın, Gülten (2016). *Deli Kızın Türküsü*. İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.
- Aksan, Doğan (2020). *Her Yönüyle Dil: Ana Çizgileriyle Dilbilim, C. 1, 2, 3*. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Albayrak, Nurettin (1999). *Dadaloğlu*. İstanbul: Timaş Yayınları.
- Anday, Meih Cevdet (2008). *Bütün Şiirleri Sözcükler*. İstanbul: Everest Yayınları.
- Andreyanova, M. A (2014). “Kültürdilbilimin Anahtar Kavramı: Konsept”, (Çev. C. Paşalıoğlu). *Kültürdilbilim: Temel Kavramlar ve Sorunlar*, 67-73. Ankara: Gazi Kitabevi.
- Arif, Ahmed (2008). *Hasretinden Prangalar Eskittim*. İstanbul: Metis Yayıncılık.
- Asaf, Özdemir (2021). *Bütün Eserleri*. İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.
- Atmaca, Emine ve Adzhumerova, Reshide (2010). “Kapı ve Eşik’ Kelimeleri Üzerine”, *Sakarya Üniversitesi Fen Edebiyat Dergisi*, C. 12, S. 2, s. 23-45.
- Ayan, Hüseyin (2002). *Nesîmî: Hayatı, Edebî Kişiliği, Eserleri ve Türkçe Divanının Tenkitli Metni*. Ankara: Akçağ Yayınları.
- Bang, W ve Reşit, Rahmeti (1936) *Oğuz Kağan Destanı*. İstanbul: İÜEF Türk Dili Semineri Neşriyatından.
- Bayraktar, Nesrin (2018). *Dil Bilimi*. Ankara: Nobel Akademik Yayıncılık.
- Berk, İlhan (1982). *Galile Denizi*. İstanbul: Adam Yayıncılık.
- Beyatlı, Yahya Kemal (2004). *Rubailer ve Hayyam Rubailerini Türkçe Söylemiş*. İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.
- Beyatlı, Yahya Kemal (2009). *Bütün Şiirleri*. İstanbul: İstanbul Fetih Cemiyeti Yayınları.
- Beyatlı, Yahya Kemal (2018). *Kendi Gök Kubbemiz*. İstanbul: İstanbul Fetih Cemiyeti Yayınları.
- Bezirci, Asım (1993). *Türk Halk Şiiri*. İstanbul: Say Yayınları.
- Bezirci, Asım ve Özer, Kemal (2002). *Dünden Bugüne Türk Şiiri (Cilt I)*. İstanbul: Evrensel Basım Yayın.
- Bezirci, Asım ve Özer, Kemal (2002). *Dünden Bugüne Türk Şiiri (Cilt I)*. İstanbul: Evrensel Basım Yayın.
- Buğra, Tarık (2003). *Küçük Ağa*. İstanbul: İletişim Yayınları.
- Cansever, Edip (2022). *Sonrası Kalır Bütün Şiirleri*. İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.
- Clauson, S. Gerard (1992). *An Etymological Dictionary of Pre-Thirteenth-Century Turkish*, England: Oxford Universtiy Press.
- Cumalı, Necati (2011). *Bütün Şiirleri*. İstanbul: Cumhuriyet Kitapları.
- Çağbayır, Yaşar (2007). *Ötüken Türkçe Sözlük I*. İstanbul: Ötüken Neşriyat.
- Çağbayır, Yaşar (2007). *Ötüken Türkçe Sözlük II*. İstanbul: Ötüken Neşriyat.
- Çağbayır, Yaşar (2007). *Ötüken Türkçe Sözlük III*. İstanbul: Ötüken Neşriyat.
- Çağbayır, Yaşar (2007). *Ötüken Türkçe Sözlük IV*. İstanbul: Ötüken Neşriyat.
- Çağbayır, Yaşar (2007). *Ötüken Türkçe Sözlük V*. İstanbul: Ötüken Neşriyat.

- Çavuşoğlu, Mehmet (1977). *Yahyâ Bey Dîvan Tenkidli Basım*. İstanbul: İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yayınları.
- Dağlarca, Fazıl Hüsnü (2014). *Bütün Şiirleri*. İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.
- Demirci, Kerim (2019). *Oxford'un Öküzü: Kelimelerin Şaşırtıcı Kökenleri*. Ankara: Anı Yayıncılık.
- Devellioğlu, Ferit (2017). *Osmanlıca-Türkçe Ansiklopedik Lûgat*. Ankara: Aydın Kitabevi Yayınları.
- Dıranas, Ahmet Muhip (2016) *Ahmet Muhip Dıranas Şiirler*. İstanbul: Everest Yayınları.
- Easy, S (2010). *İran ve Türk Mitolojisinde Ay ve Güneş ile İlgili Tasavvurlar*, (Basılmamış Yüksek Lisans Tezi). Ege Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Emre, Sabahat (1973). *Örneklerle Açıklamalı Deyimler Sözlüğü*. İstanbul: Emir Yayınları.
- Ersoy, Mehmet Akif (2018). *Safahat*. İstanbul: Kapı Yayınları.
- Eyüboğlu, Bedri Rahmi (2017). *Dol Karabakır Dol-Bütün Şiirleri*: İstanbul: İş Bankası Yayınları.
- Eyüpoğlu, E. Kemal (1973). *Şiirde ve Halk Dilinde Atasözleri ve Deyimler*. İstanbul: Doğan Kardeş Matbaacılık.
- Fikret, Tevfik (2016). *Rubâb-ı Şikeste*. İstanbul: Say Yayınları.
- Gölpınarlı, Abdülbaki (2005). *Nedim Divanı*. İstanbul: İnkılap Kitabevi.
- Gönen, Sinan (2006). *Batı Türklerinin Manzum Atasözleri Üzerine Bir Araştırma*, (Basılmamış Doktora Tezi). Selçuk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Günay, Nesrin (2015). "Türk Dilinde Eş Anlamlılık ve 'Gönül, Yürek, Kalp' Kelimeleri", *Türkbilig Dergisi*, S. 29, s. 121-146.
- Güven, A. Şeyda (2018). "Türkçe'de Gönül Kavramı ve Kullanım Alanı", *Türkiyat Araştırmaları Dergisi*, ISSN: 1300-9052.
- Haşim, Ahmed (2016). *Bütün Şiirleri*. İstanbul: Dergâh Yayınları.
- İlhan, Attila (2019). *Yağmur Kaçağı*. İstanbul: İş Bankası Kültür Yayınları.
- İnan, Abdülkadir (1986). *Tarihte ve Bugün Şamanizm*. Ankara: Türk Tarih Kurumu Basımevi.
- Kanık, Orhan Veli, (2021). *Bütün Şiirleri*. İstanbul: Ephesus Yayınları.
- Karakoç, Sezai (1996). *Şiirler III Körfez/Şahdamar/Sesler*, 85-89. İstanbul: Diriliş Yayınları.
- Karakoç, Sezai (2006). *Gün Doğmadan*. İstanbul: Diriliş Yayınları.
- Karakoç, Sezai (2013) *Monna Rosa Şiirler I. İstanbul: Diriliş Yayınları*.
- Karataş, Turan (1998). *Doğu'nun Yedinci Oğlu Sezai Karakoç*. İstanbul: Kaknüs Yayınları.
- Karçığa, Servet (2014). "Tanpınar'ın Şiirlerinde 'Eşik Kavramı'", *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, C. 7, S. 35, ISSN: 1307-9581.
- Kerimoğlu, Caner (2019). *Genel Dilbilime Giriş: Kuram ve Uygulamalarla Dilbilim, Göstergibilim ve Türkoloji*. Ankara: Pegem Akademi.
- Kısakürek, Necip Fazıl (2008). *Aynadaki Yalan*. İstanbul: Büyük Doğu Yayınları.
- Kısakürek, Necip Fazıl (2016). *Çile. İstanbul: Büyük Doğu Yayınları*.
- Korkmaz, Ramazan ve Özcan, Tarık (2005). *Cumhuriyet Dönemi Türk Şiiri, Yeni Türk Edebiyatı El Kitabı*. Ankara: Grafiker Yayınları.
- Korkmaz, Zeynep (1992). *Gramer Terimleri Sözlüğü*. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Kozan, Olena (Ed.) (2014). *Kültürdilbilim Temel Kavramlar ve Sorunlar*. Ankara: Gazi Kitabevi.
- Köprülü, M. Fuat (1929). *XIX. Asır Şairlerinden Erzurumlu Emrah*. İstanbul: Evkaf Matbaası.

- Kudret, Cevdet (1985). *Halk Şiirinde Üç Büyükler*, s.90-9. İstanbul: İnkılap Kitabevi.
- Küçük, Sabahattin (1994). *Bâkî Divânı Tenkitli Basım*. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Marmara, Nilgün (2016) *Daktiloya Çekilmiş Şiirler*. İstanbul: Everest Yayınları.
- Mirzaoğlu, Sivacı (2005). "Türkülerde Mitolojik Unsurlar", *Türkbilig Dergisi*, S. 10, s. 34-53.
- Ocean, Anthony. E (2016). *Türk Mitolojisi*. İstanbul: Mitoloji Tarihi Yayınları.
- Ögel, Bahaddin (1995). *Türk Mitolojisi/I*. Ankara: Türk Tarih Kurumu Basımevi.
- Ögel, Bahaddin (1995). *Türk Mitolojisi/II*. Ankara: Türk Tarih Kurumu Basımevi.
- Ögel, Bahaeddin (2003). *Türk Mitolojisi (Kaynakları ve Açıklamaları ile Destanlar)*. I. Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları.
- Öztelli, Cahit (1983). *Karacaoğlan Yaşamı ve Bütün Şiirleri*. İstanbul: Özgür Yayın Dağıtım.
- Pala, İskender (2016). *Ansiklopedik Divân Şiiri Sözlüğü*. İstanbul: Kapı Yayınları.
- Ran, Nazım Hikmet (2000). *Benerci Kendini Niçin Öldürdü*. İstanbul: Adam Yayınları.
- Ran, Nazım Hikmet (2019). *Bütün Şiirleri*. İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.
- Ruçina, L. İ (2014). "Dilbilim Disiplinleri Arasında Kültürdilbilimin Yeri" (Çev. H. Saraç, *Kültürdilbilim: Temel Kavramlar ve Sorunlar*. Ankara: Gazi Kitabevi, s. 17-21.
- SABA, Ziya Osman (2003) *Bıraktığım İstanbul*. İstanbul: Alkım Yayınları.
- Safa, Peyami (2021). *Mahşer*. İstanbul: Ötüken Neşriyat.
- Saraç, Hakan (2016). "Rus ve Türk Dil Dünya Görüşünde "Dağ" Kavramı (Kültürdilbilimsel Analiz)", *Atatürk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi*, C. 0, S. 57, s. 1581-1598.
- Saraç, Mehmet Ali Yekta (2002). *Emrî Divânı*. İstanbul: Eren Yayınları.
- Seyfettin, Ömer (2017). *Beyaz Lale*. Ankara: Bilgi Yayınevi.
- Sungur, Necati (2006). *Tâcizâde Cafer Çelebi Heves-nâme (İnceleme- Tenkitli Metin)*. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Süreya, Cemal (1999). *Sevda Sözleri: Bütün Şiirleri*. İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.
- Şehabeddin, Cenap (2011). *Bütün Şiirleri*. İstanbul: Dergâh Yayınları.
- Tane, Haldun, (2015). *On ikiye Bir Var*. İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.
- Tanpınar, Ahmed Hamdi (2017). *Bütün Şiirleri*. İstanbul: Dergay Yayınları.
- Tarancı, Cahit Sıtkı (1983). *Bütün Şiirleri*. İstanbul: Can Yayınları.
- Tarlan, Ali Nihat (1997). *Necati Beg Divanı*. Ankara: Millî Eğitim Bakanlığı Yayınları.
- Tarlan, Ali Nihat (1998). *Fuzûlî Divanının Şerhi*. Ankara: Akçağ Yayınları.
- Tecer, Ahmet Kutsi (2009). *Bütün Şiirleri*. İstanbul: Bilge Kültür Sanat Yayınları.
- Türkiye'de Halk Ağzından Derleme Sözlüğü I*, (2019). Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Türkiye'de Halk Ağzından Derleme Sözlüğü II*, (2019). Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Türkiye'de Halk Ağzından Derleme Sözlüğü III*, (2019). Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Türkiye'de Halk Ağzından Derleme Sözlüğü V*, (2019). Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Uyar, Turgut (2017). *Büyük Saat*. İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.
- Vardar, Berke (2002). *Açıklamalı Dilbilim Terimleri Sözlüğü*. İstanbul: Multilingual Yabancı Dil Yayınları.
- Veysel, Aşık (1993). *Hayatı Sanatı Şiirleri*. çev. Tahir Kutsi Makal. İstanbul: Toker Yayınları.

Yönel, Gamze ve Türkmen, Mutlu (2017). "Türk Kültür Yaşamında Okçuluk", *Akademik Sosyal Araştırmalar Dergisi*, S. 55, s. 523-533.

Zarifioğlu, Cahit (2012). *Şiirler*. İstanbul: Beyan Yayınları.

<https://www.nisanyansozluk.com/kelime/sa%C3%A7> [Erişim Tarihi: 10.02.2022].

<https://www.nisanyansozluk.com/kelime/keklik> [Erişim Tarihi: 11.02.2022].

<https://www.nisanyansozluk.com/kelime/kar> [Erişim Tarihi: 12.02.2022].

<https://www.nisanyansozluk.com/kelime/ya%C4%9Fmur> [Erişim Tarihi 13.02.2022].

<https://www.nisanyansozluk.com/kelime/ceylan> [Erişim Tarihi 14. 02. 2022].

<https://www.nisanyansozluk.com/kelime/anne> [Erişim Tarihi 18. 02. 2022].

Extended Abstract

Language is the vehicle that connects people to their country and past and ensures the continuation of this bond for generations. Today, many linguistic researchers are working on the solution of some linguistic problems that cannot be resolved and continue to be questioned from the past to the present. In order to solve these problems, the linguistic methods previously used by linguistics researchers were not sufficient, which necessitated the discovery and application of many different methods, methods and procedures. This situation has led to the emergence of some sub-study fields in linguistics and has created common fields of study between linguistics and other disciplines (such as cultural science, sociology, semiotics, folklore, mythology, psychology). Language builds a bridge between the past and the present, and between the present and the future, and one of the elements that ensure the establishment of this bridge is cultural linguistics, a sub-branch of linguistics. Cultural linguistics examines the words that have cultural value as well as their semantic value in the language of a society and investigates how they are formed, how they are preserved and how they will be passed on to future generations. Although studies on the field have been carried out for a long time in Russia, which is considered the center of cultural linguistics, studies have recently started in Turkey and these studies are generally in the form of translations from Russian sources. Scientific studies on cultural linguistics in the Turkish language are limited. The biggest problem for researchers who will work in this field is the lack of resources. In this study, a cultural linguistics analysis was conducted on the "Köse" poem of Sezai Karakoç, one of the most successful names of the Second New poem, which successfully reflects Turkish culture in his works. The perception of the concepts discussed in this study by the Turkish people and the reflection of these perceptions on the language of the society are explained by the method of cultural linguistics analysis. In the "Köse" poem, a total of 17 concepts, including corner, star, hair, eye, sea, house, mirror, partridge, rain, snow, gazelle, Leyla, nightingale, arrow, Istanbul, mother, and tooth, which are thought to gain value in terms of cultural linguistics together with their dictionary meanings, are discussed. taken and evaluated in terms of Turkish language and cultural linguistics. It has been determined that the evaluated concepts are used as a motif or metaphor in almost every field of Turkish culture, from architecture to handicrafts, from legends to mythology, from epics to folk tales, from proverbs to idioms, from poems to novels and stories. It requires a very long process for each sign formed by social acceptance (convention) to complete the grammaticalization process and show or point to something other than itself. It has been observed that these elements, which are used as concepts in the "Köse" poem, have an important place not only in the oral or written products of Turkish literature but also in the fields such as architecture and handicrafts. It is seen that concepts such as star, partridge, gazelle, and arrow are not only included in phonemic writing, but also in elements that reflect Turkish culture as pictograms. In this study, it is aimed to create a resource for the field of cultural linguistics, which has just begun to be researched in Turkey, and for researchers who will work in this field.